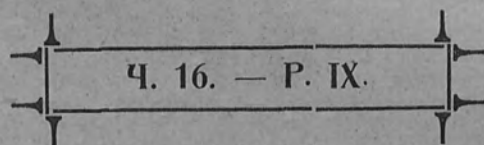

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає Редакційний комітет)

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бем двох аркушів друку — з піваркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 к. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Куркова, ч. 37.

Ч. 16.

З М І С Т:	<i>о. М. Щепанюк</i> : Чи справді облатинщене нашого обряду?	457
	<i>св'ящ. Стефан Білинський</i> : Модерний юдео-християнізм або новий спосіб борби жидівства з Христом.	467
	<i>Антін Стельмах</i> : Бог у вселенній.	471
	<i>о. Євстахій Цурковский</i> : Очевидцєви на єго заміти в чч. 11—12 „Ниви“.	480
	<i>Василь Лиско</i> : Проповідь.	487
Церковна літопись:		493
Бібліографічні записки.		496
Всячина:	(Як поборювати радикалізм в нашій рускій суспільности? — Наші критики.)	499

Свящ. д-р. Яків Гурка (Górka) в Тарнові

видав слідуючі діла :

- 1) Cześć Maryi czyli o pobudkach i środkaeh nabożeństwa do Najśw. Maryi Panny. Краків 1907 стор. 472, ціна 4 кор.
- 2) Życie św. Anieli Merici i dzieje przez nią założonego zakonu Urszulanek. Стор. 772, ціна 4 кор.
- 3) O. P. Segneri T. J. Kazania wielkopostne przełożone z włoskiego w 2 tomach. II. видане з р. 1906 (стор. XXIX. 334 + 369). Ціна 8 кор.
- 4) Bł. X. Jan Marya Vianney. Kazania niedzielne i świąteczne wydane z francuskiego. 2 томи (стор. XVI. 503 + 360) ціна 8 кор.
- 5) Dziewica Orleańska, Błogosławiona Joanna d' Arc. Тарнів 1911 р. стор. XIV + 480 з 60 ілюстраціями і топографічною картою. Ціна 4 кор. 80 со.
- 6) Żywot i dzieła B. Holzhausera. 3 ілюстраціями. Тарнів 1908. стор. 245. Ціна 3 к. 20 сот.

Для священників гр. кат. обряду 33% опушту і сплату на рати.

**Замовляти впрост у автора, Тарнів пл.
Катедральна.**

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини, взагалі до всіх місцевостей північної і південної Америки, Австралії, Япану, Хін і т. д.

Білету залізничні до кожної місцевості північно, і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї.

В Бремї се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирські обовязки і опікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіф-карту до:

Генеральна Агентау Північно-Нїмецького LLoyd'a
у ЛЬВОВІ, Городеця 93.

НИСЯ

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 16.

Львів, 15. вересня 1912.

Рік IX.

о. М. Щепанюк.

Чи справді облатинщення нашого обряду?

З усіх розвідок, які появили ся сего року в органі тов. ім. св. Ів. Золотоустого „Церковный востокъ“, заслуговує на особливу нашу увагу розвідка „Нашъ обрядъ и облатинщення его“, підписана криптонімом с. с. Для нас вона цікава тим, що Автор її обговорює справді дуже важну під теперішню хвилю тему, а також тому, що вона дає нам спроможність вглянути в суть католицького світогляду одної частини*) того духовенства, що лучить ся около Тов. св. Ів. Золотоустого і оцінити стійність або нестійність закидів, які против него підносять.

Автор**) бере собі за ціль „пригадумати ся над причинами того прояву (себто латинщення обряду), оцінити його суть, осудити його користь, представити, чи являєть ся і о скільки являєть ся сей напрям необхідним або злишним, а вкінці вивести з того відповідні заключеня“. Стати виправді ще не скінчена, однак з того, що вже було сказано, можна собі витворити вір-

*) Так висловлюю ся тому, що серед членів Тов. св. Ів. Золотоустого є много одиниць, котрі з поглядами Автора на наш обряд зовсім не годять ся.

**) Щоби ліпше зрозуміти цілу полеміку, слід знати, що під буквами с. с. криє ся *унів. професор о. Др. Т. Мишковский*. — Редакція.

ний і певний образ думок і поглядів Автора, бо які заложеня, такі мусять бути заключеня. В першій частині своєї розвідки Автор говорить, що облатинищене нашого обряду було переведене в постановках замойського і львівського собора (в 1720 і 1891 рр.) На першім потверджено декотрі давнійше введені новости, як „ч и т а н і“ (розб. Автора) Служби Вожі, празник Евхаристії і змінено обряд в душі західних обичаїв приміром усунено причастіє дітей, примішуване теплої води при Літургії губку при отираню дискаса¹⁾.

1) В замітці до того речення д. сс. згадує про те, що східна церква згідно з західною вірить в присутність Ісуса Христа в Евхаристії так довго, як довго ті види остають ся незмінені. „Но повстає питання, читаємо далі, коли ті види тратять свою присутність, (наличность), де той проділ, при котрім вид хліба і вид вина устає. Західне богослов'я глядить на діло хемічно і приймає, що вид хліба тратить свою присутність тільки тоді, коли тратить її сам хліб, то є коли розкладає ся хемічно. Но східна Церква уживаючи від перших часів губки для отирання дискаса очевидно з самого початку гляділа на то більше містично, незалежно від фізики, і в крушінках хліба оставших ся на дискасі уже не виділа Тіла Христового — аніж певно не збирала би тих крушок на губку і не усувала би їх. По її думці вид хліба присутній так довго, як довго люди — якої би вони не були культури незалежно від фізики і взагалі від всякого поступу наук — вважали і називали його іще хлібом, а тому, що крушок, а тим менше пилків, уже ніхто не називає хлібом, то по її думці нема в них вже хліба, — з тим і Тіла Христового, если ті крушки остають ся з освященого хліба... Можливо, що і той тут закинений факт (уживане губки), заключає далі, що до нині мало звернувши на себе уваги, іще відслужить свою службу“. — Після догматичного опреділення способу присутності Ісуса Христа в Евхаристії тридентським Собором (Sess. 13 cap. 3.): — *totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie et sub ejus partibus existit*, — де Собор через вислів „sub quavis speciei parte“ розумів згідно з схоластиками найменшу частинку хліба підпадаючи під змісли — наведені вискази в устах католика хочби навіть чистого грецького обряду звучать дивно. Зазначу іще, що заключене автора із звичаю уживати до отирання дискаса губки про віру східної Церкви в спосіб присутності Ісуса Христа в Евхаристії не має найменшої основи, а навіть являється свідомо ложним. Читаючи рішення замойського собора Автор без сумніву мусів і то вчитати, що той же собор зніс старинний звичай східної Церкви, заховуваний серед некатоліків на Сході до нині, після якого освяченого в великий четвер агція і омоченого в св. крові стирано на порошок і переховувано на цілий рік для причастія хорих. Якжеж д. сс. пояснить нам той звичай, який в своїй розправі замовчує, а який свідчить про щось зовсім протилежного, як його виводи. До речі сказавши губка заступала місце нинішнього нашо-

Львівський собор „не оправдав покладаних на нїм надій“. „Він ввів деякі нові „західні обряди“, як фіолетову, краску в ризах, устав о заупокійних літургіях, почитанє св. Йосифа Обручника перед всіми иньшими сьвятими, а також потвердив многі давнійші звичаї, як уживанє давнїків при богослуженю, дароносиць (монстранції) і т. п.“

В другій части довідуємо ся, що латинцненем обряду в ввводженє почитаня Найсв. Серця Христового і майскі богослуженя в честь пресв. Діви Марії, „обычай благословити на вні божеств. Літургії, після веї або після вечірні, св. Тайнами вижитими з ковчега“.

Причини того „облатинцненя“ нашого обряду — після д. сс. такі: 1) вихованє нашого духовенства, 2) недостаток пониманя духа свого східного обряду, 3) наша змінчивість похопна до всього нового, 4) погорда свого обряду або частий його, 5) але понятій поступ, 6) бажанє улегчити собі працю хочби ціною вищої ідеї, 7) „бажанє все більше віддалити ся від православних, і все більше і більше означувати своє привязанє до Апост. Престола“. 8) Деякі оправдують нові богослуженя значінєм Риму яко осередка і жерела вселенської Христової Церкви і 9) духовними користями, які випливають з ріжних західних богослужень на наших вірних, коли тимчасом сї користи після Автора ніякі або дуже малі.

Відкладаючи розбір поданих Автором причин і доказів їх на пізнійше, мусимо передовсім запримітити, що автор опирає свої виводи про „латинцненє“ нашого обряду на зовсім хибнім розуміню взагалі сути обряду, його історичного розвитку і практичного значіня в душпастирській діяльності сьвященика.

1) Колиб ми хотіли опреділити суть якогось обряду, ми мусілиб взяти під розвагу суму всіх тих дійств і річий, які підпадають безпосередно під змисли участника в богослуженю, точно відріжняючи їх від їх, що так скажу, змісту або ідеї, яку висловлюють. Так під понятє „обряд“ можемо підтягнути такий а не иньший характер св. місць і річий, посьвячених Богу, такі а не иньші дійства при богослуженю, таку а не иньшу форму молитви чи пісні, остаточно, як хто хоче, такий а не иньший стиль, в яким та пісня уложена і т. п. І тільки під тим а не иньшим кутом зріня можемо говорити про обрядові ріжницї приміром між нами а латинниками; тільки на основі такого понятя сути обряду можемо говорити, що приміром та церков по своему виглядові обряду латиньского, а та грецкого, та пі-

о ручничка, а що показала ся не практичною, тому собор її зніє виразно значаючи, що зносить її тому, що у нас нема досить добрих губок, а не, як думає д. сс., що будьтоби уживанє губки противило ся вірі схолястичних богословів.“

сня то дійство є принадлежністю обряду латинського, а та грецького і т. п.

Та обряд не є цілию сам в собі; він є іно средством до ціли, є іно способом передаєня, виявленя якоїсь висшої духової чи релігійної правди на внї, він є унятем якогось догмату св. віри чи якої иньшої ідеї в певну, підлягаючу змислам форму. І коли що до тої форми можуть обряди різнити ся, так що до ідеї і правд в них унятих обряди не можуть різнити ся принайменше так довго, як довго люди, признаючи ся до даного обряду хочуть уходити за членів католицької Церкви, бо в тім полягає її католицькість, що всі її члени між иньшими прикметами узнають одні і ті самі правди св. віри.

В приміненю того, що сказалиємо, до случаїв, підношених д. сс. на доказ латинщеня нашого обряду можемо сказати: латинщеним обряду було би, колиб ми зовнішні форми богочитання витворені на заході, переносили живцем в наш обряд, приміром, колиб ми латинську літанію в честь Богородиці або найсв. Серця переложили на церковно-славянську мову і відправляли її в наших церквах. Затеж ніяким чином не можна назвати латинщеним обряду, коли ми більше повяту і точнійше опредїлену віру в безграничну любов Господа нашого Ісуса Христа для людського рода, якої виразом є культ пресв. Серця Христового, подаємо і нашим вірним в формі питомій нашому обрядови приміром в формі параклиса або акафисту. Як раз засаднича помилка добродія сс. є в тім, що він саму правду, яка є висказана в почитаню найсв. Серця бере за одно з обрядом себто зовнішною, змисловою формою тої правди і тому висказує такі абсурдні а навіть ведучі до ереси погляди, що приміром празник в честь Евхаристії, майські богослужєня в честь Богородиці або найсв. Серця — се латинщенє обряду.

Абсурдні в он и тому, бо всякий ясно бачить, що через введенє їх не зїстав ніяк нарушений обряд. Найвисше можнаби закинути, що златинщено обряд о стїльки, о скїльки настали в нашім обрядї нові, до тепер незвісні в нас освячені часи приміром май посвячений почитаню Богородиці, однак в такім случаю треба сказати, що всі иньшї свята, які введено давнійше або в послїдних часах приміром свято Непорочного Зачатя Пресв. Богородиці є також латинщеним обряду. А що ті мої заключєня є згідні з правдою, на те можу навести наглядний історичний доказ. Пригадаю Авторови на одну проповідь св. Ів. Золотоустого, яку він виголосив з великим одушевленєм в Антиохії 25 грудня 386 р. в празник Рїздва Христового і зазначив в нїй, що празник той іще не знаний в Антиохії десять лїт, і що він дістав ся сюди з Риму. І дійсно празник Рїздва Христового почали святакувати на Сходї щойно з кївцем IV і з початком V. віка; в Єрусалимі був введенний щойно за єпископа Ювенала († 458), хоч в західній Церкві він був вже давно перед тим знаний, а однак ні св.

Іван Золотоустий ні в який иньший тодішний єрарх грецької Церкви не підносить закиду латинщення обряду, хоч всі виразно признають, що той празник взятий з Риму. Чому? Бо вони добре розрізнявали між самим обрядом, а правдами і ідеями, які за його посередництвом виражаємо.

Погляди добродія св. є ведучі до єреси. Се очевидне. Если культ найсв. Серця або більше почитане Пресв. Богородиці в латинщенем обряді вже тим самим, що вони введені хочби навіть в найчистішій виді грецького обряду, то так само зазначене иньших правд св. віри приміром первенство і нешибочність св. Вітця, Непорочне Зачате і т. п. в грецькій обряді буде латинщенем обряді, а з того дальше заключене, що щирій любитель свого рідного грецького обряду за ніяку ціну не може бути щирим католиком. В виду того переходу вірних східних обрядів на латинський обряд або зриване иньшими всякої звязи з католицькою Церквою мусілиб бути, если ми судили з становища добродія св., оправдані.

Ми бачимо, до чого доводять в самім початку зле поставлену заложню. Вони справді на самім Авторі дуже болячо мстять ся. Так його вражує в наших богослуженнях часте поминанє св. Вітця як щось противне обрядові і як щось такого, в чім „висшого зміслу“ не знайдеш, крім тільки того, що ми смиренні — не то що друге, що савсе наш „природний норв і довг, всюди і все виявляти свою підчиненість, також і там, де від нас того не домагають ся і де другі того не ділають“ (Ц. В. 1912. стор. 135). Колиб Автор в самім початку був ясно опреділив, в чім лежить суть обряду, він напевно був би в частім поминаню папи в нашім богослуженю віднайшов „висший змісл“, а не „смиренність, якої від нас ніхто не домагає ся;“ він був би зрозумів — що се лиш пієтизм та признанє первенства для св. Вітця з нашого боку і що воно так само не противне духови нашого обряду, як приміром часте поминанє Богородиці, питоме нашому богослуженю¹⁾. Так само про уміщенє статуї Пія IX тому сорок літ в архикаatedralній церкві був би Автор певно не висказав ся в той спосіб, що будьто-би „то було вже напевно більше чим виявленє чутства вірної підданьства“²⁾ (Ц. В. 1912 стор. 137).

1) Те, що частого поминання папи нема у Італіо-Греків, не є іще рацією, щоби і у нас не було.

2) Хто бачив статую Папи Пія IX. в архикаatedralній церкві, уміщену при підкопальній стоні на право від входу до церкви, той мусить зі мною згодити ся, що ідея уміщення тої статуї зовсім противна тому, що говорить добр. св. Папа представлений в сидячій позазі на троні яко все-ленський учитель Церкви. Широка, архиєрейська риза, потрібна корона на голові і сьмільний рух правої руки, простягаючої ся до благословеня народу лідають зрігелєви думку могутости і сили католицької Церкви і знаного

Становиско Автора є і тому ведуче до ереси, що він не приймає для вірних нашого обряду ніякого поступу обявлення. Той поступ обявлення розуміємо не в обявленню нових якихсь правд св. віри, ані не в змислі філософії Гінтера, після котрого при помочи філософії моглиб ми прийти до такого розуміння обявлених правд, що вони для нас пересталиби бути таїнствами. Поступ той розуміємо в тім змислі, як учить св. Вінцентий з Лерін, що ті правди, в які перед тим вірилисьмо неясно, з бігом часу пізнаємо яснійше, що перед тим проповідалисьмо повздержно, се пізнійше з більшою певністю, що було почитане перед тим з меншою величавостю і приватно, се пізнійше більше величаво і публично, що перед тим було предметом богословських диспут, се пізнійше стало ся предметом віри.

висказу Пія IX: *Non possumus*; чоловік, що оглядає ту статую, хочби навіть був захитаний в вірі в непоборність кат. Церкви, відчуває в своїх грудях якусь дивну силу і відвагу, він так гейби читає в поважних чертах лиця Учителя вселенської церкви: „а врата адова не одоліють єї“. Признаю ся щиро, що я до послідної хвилі не знав, котрого іменно папу статую представляє, всеж однак відчував ту високу ідею, яка бе з кождіської її черти; іще ніколи так відважно і певно, з так глибоким пересвідченням не дучало ся мені говорити проповіді, як тоді, ксли випала тема про св. Церков, а ту певність і пересвідчене вливав в мою душу все від тої статуї, що як раз уміщена напротив проповідальниці. Думаю, що відчутє тої високої думки не є мені субективне, але її хотіли виразити долотом на камені творці статуї, а на те надало ся як найліпше правління кораблем Петровим Папою Пієм IX, коли то здавало ся, що той корабель киданий вітрами і філями людської злоби, невірства і брутальної силимогучих сьвіта ось ось знайде ся на дні моря, а однак завдяки Божій опіці над ним виїшов, хоч обдертий із всіх дочасних скарбів, іще могучіший.

Добродій се, заключаючи, що „вже само поставленє статуї в церкві, як протинне постановам і духови східного обряду, явило ся більшою опибкою“, повинен був звернути свою увагу іще на иньші статуї, уміщені в катедрі от хочби ті, що поставлені за престолом, а тоді принайменьше бувби відвернув від себе підозрінє, що тут ходило йому не так о захованє приписів сегого вселенського собора (787 р.), як радше о те, що статуя представляє римського папу і нагадує кождоу нашому вірному, що він не „православний“, а католик.

На всякий случай і то мало що йому придало би ся, бо кождий знає, що вели бесіда про статую Пія IX і всякі иньші статуї в нашій катедрі, то треба говорити про умісність їх не з погляду ва обряд, тільки на стиль, в якім церков збудована. Розумієть ся, що статуя того рода, уміщена під банею церкви чисто византийського стилю творилаб диссонанс з цілостю, за теж в церкві барокового стилю вона зовсім на місці, бо царила того стилю її навіть домагають ся. Єслиж проте добр. сс. є так великим покровителем „чистоти обряду“, повинен був поставити внесене, щоби церков св. Юра або збудити або дарувати латинникам, бож то пречистий *Jesuitenstil*, чужий „постановленям східного обряду“.

Поступ той є плодом і нагородою живої віри після слів Ісаїї: „аще не увѣрите, ниже имате разума“ (VII. 9). Нагоду до такого поступу дають різні ереси, і поступ тих наук, що служать богослов'ю, в першій мірі розумне користанє з схоластичної філософії, а жерелом його є неошибочна учительська повага католицької Церкви, котру постійно учить св. Дух всякої правди. В католицькій Церкві ми бачимо постійний поступ в тім згляді, а в грецькій Церкві так довго, як довго вона була злучена з римською церквою; з відорванєм її від Риму там не слідно ніякого поступу обявлення, навряд ми бачимо, що деякі правди св. віри, які першим Вітцям Грецької Церкви були цілковито ясні, стали неясними і незрозумілими от хочби для приміру віра в чистилище. Сей прояв є дуже поважним доказом правдивости католицької Церкви.

Таким поступом обявлення (*revelationis profectus*) є в новіших часах точнїше опредїленє достоїнства пресв. Діви яка непорочно зачатї, любови Господа нашого Ісуса Христа, оказаної нам через діло нашого спасеня і нешибочности папи, а зовнішнім виразом того опредїленя — се празник Непор. Зачатя і майскі богослуженя, культ найсв. Серця Христового і часте поминанє св. Вітця в наших богослуженях. Говорити, що познакомлюванє наших вірних практично через відповідні богослуженя з тим поступом обявлення є латинщенєм обряду, значить вмовляти в правдивих любителїв свого рідного обряду що вони не можуть бути щирими католиками, если хочуть зберечи свій обряд або відтяти їх від жерела правдивої Христової науки і засуджувати на нужденне животінє в релігійнім житю. Ми рішучо не годимо ся з добр. сс, що „вид розп'ятого Христа, або вид його божественної голови з обложеним терновим вінцем, а у других глїбше мислячих, вже вид одного хреста, без з'ображеного на нїм розп'ятого — ось все то навїгь до XVII і XVIII, а навїгь XIX віка і на Заходї вповнї замїняло вид горїючого серця, замїняло до нинї, може замінати і в будуче“ (Ц. В. 1912. стор. 142), так само, як ніхто не згодить ся на те, що розумїне приміром двох природ в Ісусї Христї першими Вітцями Церкви могло „замінати“ розумїне тихже у Отцїв, що жили після халькедонського собора. Як раз розважанє розп'ятого Ісуса Христа провадить думаючу людину до пізнаня причин його, а в наслідок того до бажаня змислово представити і почитити ту причину, якою є Христова любов для нас, а радше Сам Христос тим, що в Возї прикмети і чесноти не можуть реально різнити ся від Його естествоности. Якби наш Автор був се розважив вдивляючи ся в „вид його божественної голови з обложеним терновим вінцем“, він був би не заключив, „що з'ображенє Христового Серця не перевишшає з'ображеня розп'ятого пічим, хибати тільки тим, що воно нїде, модне“ (Ц. В. 1912. стор. 142), а бувби зрозумів, що хоч „не перевишшає само в собі, всеж від него ріжнить ся і перевишшає

у відношенню до нас, бо коли зображене Розп'яття представляє наслідок, то зображене Христового Серця його причину, з тим в дальшому розвитку розуміння діла нашого спасення, не стоячим в ніякій противорічності до висказу св. Духа: „Христос вчора і днесь, той же і во віки“.

В виду того нам не то що не відтягати ся від поступу об'явлення католицької Церкви, але наш обов'язок разом з ним іти і теоретично та практично познайомлювати з ним вірних. В противнім случаю ми після довшого часу могли би в нашій вірі так дуже різнити ся від католицької Церкви, як приміром різнять ся від неї всі нез'єдинені Церкви так, що нинішніх схизматиків ми повинні називати радше еретиками, а не почесним іменем православних, хоч в самім початку своєї схізми вони справді від католиків не різнили ся нічим, хиба тільки не признанем первенства св. Вітця. Тому висказ Автора, що „причиною об'явлення (розуміє ся в зміслі понять Автора) нашого обряду явилось також та і все ще являєть ся бажане все більше віддаляти ся від православних, і все більше і більше зазначати свою прихильність до Апост. Престола“ (Ц. В. 1912 стор. 133) є у всім згідний з правдою, але не приносить нам нечести, як думає Автор, тільки є доказом нашої живої віри і католицького духа.

Хибне становище Автора виступить іще яркіше, коли зважимо, що він ніяк не хоче признати дійсного історичного розвитку і посторонніх навіть західних впливів, яким підлягав і постійно мусить підлягати наш і всякий інший обряд, если він має бути зовнішнім виразом внутрішньої живої католицької віри. То признане булоб його охоронило перед прямими противорічнями самому собі. Так на однім місці своєї розвідки він каже: „Живучість віри і вогонь любови не все ведуть до постійних перемін в обряді, но також навряд, віра і любов піддержують ся і оживлюють ся обрядом“ (Ц. В. 1912 стор. 130), а на однім читаємо таке: „Петро і його катедра була і є каменем і основою віри (розбивка Автора), обряди розвивали ся самостійно, без непосредного впливу Риму. Рим впливав на них іно о стільки, о скільки взагалі віра (розбивка Автора), основою котрої він був, впливала і впливає також і на определене обрядів. Не желати-ж нам собі в ділах обряду більше живучости і процвітання, як то було на Сході тоді, коли розпочав ся і вірі його великоліпний обряд без найменшого прямого впливу Заходу. А если приймемо вплив Заходу як необхідне услів'є для дозрівання нашого обряду, то се може бути лише в зміслі самостійного поступу“ (Ц. В. 1912 стор. 138).

Ось ті, дослівно наведені речення з розвідки добр. сс., по тверджують по перше вірність дотеперішніх наших висновків що він утотожнює зміст обрядів себто предмет нашої віри з самим обрядом або практичним подаванем того предмету вірним. „Петро і його катедра була і є каменем і основою віри“ — каже він справедливо, а що наша злука з Петром і його

катедрою без впливу її на нашу віру немислима, а що далі той вплив не дасть ся ніяк подумати без певних змін в обряді, бо віра мусить бути висловлена в якімсь зовнішнім виді, инакше ми мусілиби прийняти хибну науку протестантів про невидимість церкви, то вплив заходу являєть ся дійсно як необхідне услівє зросту нашого обряду; если-ж се після виразного висказу добродія сс. „може бути лиш в змислі облатинення, а не в змислі самостійного поступу“ — то остаточне заключенє тої дедукції, що вплив Петра і його катедри на нашу віру є „облатиненєм“ обряду, проте хто відкидає того рода „облатиненє“ той відкидає взагалі учительський авторитет кат. церкви.

2) Вискази Автора є історично неправдиві. Історія свідчить, що обряди так грецької як латинської Церкви впливали на себе обопільно через цілий час своєї еволюції і то не тільки тоді, коли показала ся потреба нове опреділенє, або вясненє якоїсь правди віри зазначити в обряді, але також без згляду на те. Введенє празника Різдва Христового на Сході прямо з Риму, як ми се чули від невідозрілого ошибку свідка св. Ів. Золотоустого, припадає як раз на той час, коли після добр. сс. „розпочав ся і дозрівав його великоліпний обряд без найменшого прямого впливу Заходу“. Другим доказом впливу Заходу на Схід є опреділенє часу трєваня посту перед Воскресенєм. З одного листу св. Дионісія Александрійського († 264 р.) до Василідеса, єпископа в Пентаполіс довідуємо ся, що піст перед Воскресенєм трєвав на Сході в тім часі один тиждень (Migne P. gr. X. 1278). Вправді рівночасно говорить Ориґінес про сорокднівний піст, однак се місце відоме тільки в латиньскім перекладі Руфіна (Migne P. gr. XII. 528) і після Функа (Kirchengesch. Abh. I 252 слід.) є дуже підозріле. На кождий случай звичай постити сорок днів перед Великоднем повстав не на Сході а на Заході, а до того ще серед монтаністичних кругів. Се довідуємо ся від Тєртулліана († після 220-го р.), котрий в своїм пашквілю на католиків *De ieiunio adversus psychicos* закидує католикам неуміренність в їдженю тому, що не постять з Монтаністами 40 днів, іно кілька днів або 40 годин перед Воскресенєм. Один тиждень великодного посту згадують іще *Ανατάξις τῶν ὑποσκόλων*, що після Гарнака повстали в першій половині 3. віка, коли вже так звані постанови св. Апостолів (*Αναταξις τῶν ἀγίων ὑποσκόλων*) поручують сорокднівний піст. Постанови св. Апостолів повстали після визначних патрологів як Функ, Гарнак, Раушен около 400 р. в Сирії, затим як раз тоді, коли після д. сс. наш обряд зріє „без найменшого впливу Заходу“. Зважмо ще й до того, що вплив на означенє довготи посту йшов від Монтаністів, а не прямо від римських католиків. Щож на то скаже добродій сс., котрий так дуже нарікає, що в „постах інтеліґенция скоро примінила ся до західного обичаю, а на посліднім львівськім Соборі то облегченє було узаконенє і для простого народа“ (Ц. В. 1912 стор. 131) Взагалі тодішня Церков вводячи в уживанє різні нові обряди і звичаї

мало дивила ся на те, у кого вони у перше повстали, аби вони лиш були практичні та не підозрілі о ересь. Так звичай читати в часі літургії символ віри ввели 476 р. перший раз Монофізити в Антіохії, а щойно пізнійше він був прийнятий через католиків обох обрядів — (гл. Rauschen, *Grundriss der Patrologie*, Freiburg in Breisgan 1906 стор. 211). Св. Амвросій, медиолянський єпископ, вводить в своїй престольній церкві сьпів псалмів на переміну по стихам в двох крилосах так, як се у перше було на Сході, особливо в Антіохії; з Медиоляну розповсюдив ся той звичай на цілім Заході. Пісня Gloria римської літургії є також східного походження (Rauschen *op. cit.* стор. 180.) Початків вервиці або чоток (Шевченко, Чернець) в латинській церкві треба глядіти серед анахоретів єгипетської пустині так само, як з монашим житєм взагалі познакомлює Захід у перше св. Анастазій в часі свого заточення до Тревіру аризьським цісарем Константином.

Тих кілька примірів доказує наглядно, що обопільного впливу на витворюване і дозріване обох найголовніших обрядів католицької Церкви годі заперечити¹⁾, і що той вплив був тим сильніший і живіший, чим живіша була віра і взагалі релігійне жите християн — католиків тих часів, а прецінь нікому з тогочасних Отців Церкви не прийшло на думку побоювати ся златинцями або згречення обряду. Та чи могло бути инакше? Чи могло розвинути ся то величаве релігійне жите, чи могла устояти ся єдність в вірі, та могутча ціха правдивости кат. Церкви, без ніякого обопільного впливу на обряди, яко зовнішній змісловий вислів тої віри?

Безглядну незмінність і неподвижність обрядів можна прийняти іно для тої Церкви, що в вірі уже більше не поступає, для церкви-ж, що злучена з осередком і жерелом правдивої віри така неподвижність обрядів немислима. Можуть собі приміром обрядовці російської Церкви перероблювати старі обрядові форми як хочуть, вони ніколи не витворять нічого нового, бо тим переробленим новим формам забракне внутрішнього змісту, а вели схотілаб витворити щось дійсно нового, то вже то саме явило би ся відступством від віри синодальної Церкви. Ось чо-

¹⁾ Той обопільний вплив обрядів на себе слідний впрочім до нині, особливо там, де оба обряди безпосередно стикають ся. В многих місцевостях нашої Архидиєцезії, де католики нашого обряду живуть суміше з католиками латинського обряду, латинські сьвященники відправляють по своїх церквах парастаси і панахиди, розумієть ся в формі питомій латинському обрядови, а навіть читають на гробах подібно як у нас в день Зіслання св. Духа, хоч все те не звисне на Заході. В самім Львові, як я се чув від парохіян, несуть вірні латинського обряду хліба до костела — звичай не знаний навіть Грекам, а чисто наш походженням, — просячи о відпаву над ними єгзеквів за уєопших.

му глѣбше думаючи представителї православія в Росії мають таку відразу до всяких змін в обрядї. Се впрочім признає російський знавець церковної старини Н. Покровскій, хоч яко православний не добачує гаразд причин того прояву, коли так пише: „Византійцы въ вопросахъ воззрѣнія религіознаго обряда не отличались широтою воззрѣнія и терпимостію; таково же было ихъ отношеніе и къ религіозному искусству. И дѣйстви-тельно, они успѣли настолько править къ русскому сознанію, что сами русскіе стали смотрѣть на всѣ измѣненія въ этомъ дѣлѣ, какъ на отступленіе отъ вѣры.“ (Очерки памятниковъ христіанской иконографіи и искусства. Втор. доп. изд. С.-Петербургъ 1900 стор. 269).

Таке консервативно-вороже становиско византійця, що жив після грецької схизми і православного русского насупротив «новшеств» в обрядї, на яке жалуєть ся учений російський археолог, в зовсім оправдане, судячи з його становиска яко православного, ніколи не дасть ся оправдати у католика найчистїйшого навіть грецького обряду насупротив «облатинщенє» нашого обряду.

(Докінченє буде).

Свящ. Стефан Білинський.

Модерний юдео-христіянїзм або новий спосіб борби жидівства з Христом.

I.

ВСТУП.

Нїхто иньший а Жиди, се ті правдиві „погибші вівці з роду Ізраїлевого“. Вони то погордили символом житя, краси, мудрости і любови, вони то не хотїли признати чудесного і благодатного впливу небесного Сонця, хоч воно так ясно на їх

земли сіяло, вони то відірвали ся від жерела правди і науки, бо злоба взяла у них верх над розумом, а месть і жадоба пимсти над справедливістю.

І так по нинішній день!

На кождім місці, на кождім кроці, де лиш можуть, поганять сьвяте ім'я Христа з таким завзятем і замилуванем, немовби се була єдина їх ціль на землі.

Того, що в висшій і ідейнійшій змислі вповнив місію Мойсея-Освободителя, бо визволивши жидів з неволі духового Єгипту і вирвавши з рук пекольного Фараона, показав їм дорогу до обіцяного, небесного Ханаану, прозвали не Jeschu-a = Ісус — Спаситель, а пропускаючи навмисне послідау букву (Ajin), називають Ісуса — Jeschu або Jischu.

Рацію і значіне перекручування імені Ісуса толкують рабіни в сей спосіб: Ісус (Jeschua) творив себе Богом, а в талмудичнім трактаті Sanhedrin „заборонено вимовляти ім'я божка“, тому треба тим іменем помітувати, висьмівати, виклимати, а то і до прокляну уживати тим більше, що самі букви єврейської азбуки Jod, Schim, Wau укладають ся найкраще в кабалістичну формулку і мають подвійне значіне jimmach schemo wesichrono: нехай на віки пропаде єго ім'я і пам'ять і Jeschu Scheker Wetoéba: Ісус фалшивий бог і страховище¹⁾.

Щобиж талмуд не остав одинокою того рода лектурою для них, а ще більше для зависного сьвіта, пішли правовірні жиди в перегони із своїми сьвятими і неомильними рабінами та розкинули отсі цьвітки ненависти до Ісуса-Спасителя в роді бодяків, колючок і терня по літератцких ринках і книгарнях.

В 1904 в. пр. виставлено на виставі одної жидівської книгарні в Лондоні книжку п. н. J š v (чит. Jeschu). До якого рода належала отся книжка і що було її змістом, легко догадати ся, тим більше, що вистарчить наголовок, бо много сама через себе говорить повисше вказана причина скорочення назви Ісуса та кабалістичне значіне букв J š v²⁾.

Та не лиш Ісус єсть предметом погорди у Жидів, але і сьв. апостоли і сьв. Євангеліє і сьв. тайни, одним словом, все, що є християнське.

Сьв. апостолів прозивають згідно відступниками-апостолами, відпавшими від закона Мойсеевого³⁾. Сьв. Євангеліє на-

¹⁾ Joh. Andr. Eisenmengers, Entdecktes Judentum, überarbeitet von Dr. Franz Xaver Schieferl. Dresden. 1898. S. 524—528:

²⁾ Krauss, Das Leben Jesu nach jüdischen Quellen, Berlin, 1902. S. 249—253.

³⁾ Prof. Dr. Hermann Strack, Jesus die Häretiker und die Christen, nach den ältesten jüdischen Angaben, Leipzig, 1910. подас aa Apxien. Πιονυ, Απολο (841—852): §. 10: (p. 301.) „Sanctos apostolos impie immutato vocabulo apelant apostatas, tanquam non missos sed refugas legis suae. Evangelium... ipsia propria lingua malitiosissime immutantes vocant Havongalion, quod interpretatur Latine iniquitatis revelatio“. S. 16.

вають або Avon-gillajon — по нїм. Sündenschrift, грішне письмо або Avengillajon — по нїм. Unheilsschrift, злорадне письмо.

Хтож дїкавий заїзнати ся еще основнїйше, якою то тьмою всїляких прїзвищ і епітетів вжать ся Жиди поганити імя нашого Найсвятїйшого і Божественного Спасителя та що думають про сьв. тайни, особливо про Найсв. Т. Евхаристию та взагалї про нашу католицку Церкву і віру, сего відсилаю і горячо кождому поручаю жерельно і совісно опрацьовану книжку Joh. Andr. Eisenmenger's, професора орієнтальних мов на університетї в місті Heidelberg з 18. ст. п. н. Entdecktes Judentum, твір на ново оброблений і сьвіжо виданий Dr-ом Franz-ом Xaver-ом Schiefferl-ом в Дрезні 1893 р.

А роблю се тим охотнїйше, бо годї повтаряти те, що усякому чоловікови стає остогидне.

Ненависть до Христа загнала Жидів так далеко, що зірвали навіть з найдорожшою і найсвятїйшою традицією своїх найкращих часів, чого перед Христом ніхто бувби не поважив ся про них і подумати, іменно: заказали співати XX. псалом усім Жидам-одновірцям, що заселюють землю від сходу сонця до западу, по всіх синагогах і молитвенних зборах тому лише, що в псалмі тім змальовано і оспівано у поетичній формі всю велич і маєстат маючого прийти Месїї¹⁾.

І чи дивувати ся тепер, що жиди перші стоять в рядах антихристиянських, боевих таборів? Що перші виточують гармати, достарчають амуніції, напинають луки і кидають смертоносні стріли в сторону Христової інституції, Бго сьвятої, як Він сам... Церкви?

Та все на сьвітї кінчить ся. Із за пустих, чорних та зловіщих, громових хмар продирає ся і визирає як побідник — золоте, ясне, погідне сонце.

Годї не занотувати, що і в жидівскім, ворожім нам таборі зазоріло, проясніло. Не зовсім, не зовсім, але таки на наших днях наступив в сьвітоглядї модерного юдаїзму знаменитий і характеристичний в своїм роді зворот.

Чи борці вже утомили ся, чи по 20. віках прийшли до пересвідчення, що шкода жертв і труду, що лучше змарновані сили повернути у иньший бік, чи може лише причаїли ся, що-

¹⁾ In tantum odium Domini Jesu Christi exarserunt, ut ab Oriente usque in Occidentem per omnes regiones transmarinas et cismarinas, in quibus Judaei habitant, mandata miserint, ne ullatenus in sinagogis suis psalmum XIX. (hebr. XX.), qui sub specie orationis totus de manifestissimo Salvatoris adventu scriptus est, decantarent... Tulerunt igitur psalmum, qui per tot saecula in conventu synagogae quoditum inter caeteros fuit decantatus, eumque usque in adventu Christi sui omnimodo silendum esse decreverunt. — *Quicq. Amol-a „contra Judaeos“* §. 10 (301) гл. Dr. H. Strack, op. cit. S. 17.

би противника обманити і в засідку загнати, не знати, досить, що серед гамону і клекоту незаметно якось гармати затихли, стріли притупили ся, а на побоевищі під Голгофтою чомусь то самі передові Жиди цікаво гейби до сну на боевых трубах — сурмах заграли, та не до приступу, а таки, таки до відвороту... мельодійно, дружно і солодко.

Генеза сеї появи безперечно дуже інтересна, тому забрав ся я дещо про неї сказати і нашій християнській суспільности.

В 1900 р. звернув ся Американець George Croly з листами своїми до що найголовніших і найповажніших жидів-корифеїв, що репрезентують нинішній, модерний, культурний світ на поли поступу і науки з проханєм дати йому відповідь на питанє, що думає теперішнє, модерне жидівство, а зглядно його передові заступники, про Ісуса з Назарата. Була се отже на велику скалю розписана анкета. Відповіді, які наспіли, появили ся зараз в 1901 р. в додатку до праці Tarry thou till I come (Newyork)¹).

Клясичні і що правда незвичайно цікаві для нас ті відповіді появили ся опісля в німецькій перекладі з відповідними, річевими поясненнями і критикою, а тим самим є і для нас доступні. Зібрав їх Lic. Joh. de le Roi, Pastor in Schweidritz і видав п. н. „Neujüdische Stimmen über Jesum Christum в Липску 1910 р.

І отся то брошурка о 54. сторінках спонукала мене підняти ся отсеї праці, підійти ближше і прислухати ся уважніше інтересним жидівським виводам і голосам про Ісуса тому, що і нашу Галичину заселює велике і поважне число Авраамових синів і потомків, отже горячим, хоч безпретенсіональним моїм бажанєм є, щоби голоси ті про Ісуса дійшли до відома ісповідників юдаїзму і нашої землі, а по друге, щоби показати, ні — перед очі поставити — нашим інтелігентнішим кругам і верствам як далеко зайшли ми в своїй поступовості, коли нас християн Жиди заветидали, бо стали поважніше і основніше від многих християн займати ся і студіювати житє Христа, ба що більше, а тим самим і слушніше, що Жиди стали вже висше цінити, більше почитати тай інакше про Христа виражати ся від всяких охрещених, поступових, забуваючих ся у нас так часто, ралійних індиферентів. Буде се боліuche обвиненє, але на жаль слушне і справедливе.

(Дальше буде).

¹) Fl. Stimmen aus Maria — Lasch. LXXX. 3. Miszelen. Moderne Judenchristen.

Антін Стельмах.

Бог у вселенній.

Важна роля наук природних.

„*Noûs πάντα διακρίσσει*“⁴. — Розум все устроїв. — Так вчив вже колись старинний мудрець Анаксагор. Хоч розумови тому приписував він лиш устроєне світа, а не сотворене, бо матеріальні первні вважав він вічними, все таки серед сучасних матеріалістичних доктрин, філософія його вступає на висший педесталь, і в устроєнню вселенної додає силу незмірного розуму.

Однак висші й взнесліїші погляди на вселенну являлись в старині як незначні огники й проблески, що вскорі із смертю їх творців гасли, так що прочі брили в мутній воді матеріалізму.

Та того рода матеріалістичне повимане світа, не лиш мало місце у старинних, воно виступило ярко і в новітніх деяких філософічних системах.

Се тому, що обсервація природи й її явищ відбуваєсь не раз дуже односторонно, а се конечно вести мусить до неґації висшого принціпу, регулюючого посередно матеріальні первні вселенної.

Що найвисше деякі трудні комбінації пояснюють ся внутрішніми силами природи а все инше зводить ся до механічного руху матерії. Природа проте лиш повагою свого слова має пояснювати днесь перші і найважнійші проблеми, та не лиш пояснювати, але й розв'язувати; так принаймні думають моністи, що не подають на неї сталого й ясного означеня.

Якеж значінє має в дійсности те слово „природа“, маю на те відповідь найлучшу дає вчений Пеш словами: природа є се внутрішній існуючий¹⁾ в річах принціп, на яким опираєсь єство всіх річий, що приписує їм їх заховуване ся.

Иншими словами, природа, се якийсь внутрішній закон, що детермінує кожду річ, робить її тим а не иньшим, і прямує її до певної означеної ціли. Розумієсь закон сей сліпий, і сам себе несвідомий.

¹⁾ Tilmann Pesch S. J.: Die grossen Welträtsel, 3 Aufl. Freiburg 1907. Bd. I. ст. 571.

Від нього проте, від тої природи зависить устрійство цілої вселенної, а докладне її пізнання мусить конечно дослідника застановити, звідкиж знова ся сила, ся природа, й мусить вести до узнання, а що найменше до відкриття першої, незалежної розумної причини.

Однак до такого заключення можуть липи дійти й доходять уми неупереджені, що слідають за правдою для правди, без згляду на те, яка вона буде, мила чи ні.

Іншого рода дослідники, головню з табору матеріялістичного, що першої розумної личної причини узнати не хотять, перестають вже на викритю властивої природи, її сил і як кажуть відвічних законів, і дальше вже не глядять, впевняючи, що вже більше нич відкрити не можна, а все, що виображає собі чоловік поза тим, по за властивою природою, в ілюзію ума, чистим фантазмом, чимсь трансцендентальним, для досліду не доступним, і тому все, що не підпадає під дослід позитивної науки, не має в собі ні крихітки об'єктивної, дійсної правди.

Розумієсь, се лиш софістерія.

Так стаєсь не один з дослідника природи філософом, що з області собі добре знаної переходить дуже часто до менше знаної, а загал тоді думає, що коли першому вірилось для його поваги, то й в спекуляціях філософічних також можна і належить йому вірити.

Так повстають ложні системи, що тішать ся великою кількістю приклонників лиш тому, що або творці їх суть визначними й заслуженими повагами в науці позитивній, або що нові науки й теорії відповідають на пів зіпсутій натурі людства.

Се передовсім находити місце в нашій добі, де всякі здобутки науки виставляєть ся проти многих правд теїзму, а явища природи пояснюєть ся на спосіб механістичний, виключаючи тим самим розумом установлену доцільність. Моністичне пояснює явищ і чудів природи виславляєсь як найрозумнійше лиш тому, щоб повалити перші й найважнійші правди релігійні, щоб відтак довести до знесення надприродних моральних законів.

Всякі знова погляди християнські або навіть лиш теїстичні належить, після них, вичеркнути із спису правдивих і розумних тому, що вони не мають жадної предметової вартости, а суть лиш витвором замішання й так недоспілого вже людського ума.

Певно, що деякі погляди в сьвітогляді християнським не мають днесь такої стійности, як давнійше, але се лиш тому, що се були опівії й погляди індивідуальні, які загал міг прийняти, а міг й відкинути. Чому їх прийняв, се пояснюєсь тим, що сучасна суспільність не знала правдивого стану річи, а скоро перенималась якиминибудь поглядами індивідуальними.

Но все таки питання, що суть основою теїстичного світогляду, мимо поступу новочасної науки, стоять даліше непорушні, а що дивнійше, що коли борба завзята проти них повстає, вони відбирають власне оружие ворогів і ним не лиш боронять ся, але й все з борби побідно виходять.

Світогляд теїстичний має під обою основи трівкі й непохитні, бо слідить природу, яка для него є теологією, і на основі огляданої дивної краси у вселенній і доцільности, доходить до узнання першої, духової, розумної причини.

Розважаючи і обсервуючи природу мимохіть мусимо звернути увагу на пречудну доцільність ві всіх трех світах, неорганічним, ростинним й звіриним, і поставити ділемму, що або доцільність є посереднім витвором якогось розумного Бства, або повстала случайно. Позаяк прийняте случаю в тім разі не може видержати розумної критики, як се і на нашім місці буде доказане, тому мусимо вернути до першого і прийняти Розум, що все устроїв і всім управляє.

На се дає нам історія ума людського геніяльних своїх свідків, від часів найдавнійших аж до тепер. Від старинних аж до послідних віків були вчені телвологи, між ними Сократ, Плятон, Ціцеро, Коперник, Картезій, Кешплер, Нютон, Ляйбніц, Евлер, Ківіс, Ампер, Вольта, Коші, Фляммаріон і инші.

Але як давнійше так і тепер телвологічне пояснюванє світа має своїх противників. В старині між иншими атомістів, опісля матеріалістів, позитивістів, деяких пантеїстів, а наконєць дарвіністів, для котрих Дарвін мехалічними чинниками розв'язав проблем доцільности.

Загально беручи, всі противники доцільности, або всі як факт заперечують, або пояснюють інакше, як в дійсности пояснити належить. Сі другі признають доцільність, але не відносять її до ніякого розуму, не роблять її заміреною¹⁾. Чи справедливо вони судять, покажет ся низше.

Вперед треба розглянути, чи взагалі існує яка доцільність, а коли вона є, в який спосіб її пояснити.

Доцільність в природі.

Коли ми бачимо — каже Др. Гасерт²⁾ — що трудні комбінації по сто разів повтаряють ся і все мають той самий наслідок, тоді пізнаємо там стремління до ціли.

¹⁾ Пор. X. Dr. Kaz. Wais: Kosmologia czyli filozofia przyrody (Bibl. dz. chrześc.) Warszawa 1907. str. 190

²⁾ Г. Constantin Hasert: Antworten der Natur 4 Aufl. Graz 1898. str. 54.

Колиж проте має в природі проявлятися доцільність, то елементи її повинні так складатись, щоб творилось з них щось заміреного і щоб сю ціль осягали вони все, мимо нераз неприхильних обставин.

Щоб сконстатувати в природі факт доцільности, або його заперечити, треба розглянутись ві всіх трех сьвітах, неорганічним, ростинним і звіриним.

В сьвітї першим пробиваєсь доцільність ввійшла або як називає її проф. Вайс¹⁾, відносна, бо основуєсь на взаїмнім відношенню одних річий до других.

Гляньмо лиш у простори вселенної, а там міліони тіл небесних кружать з незвичайною скорістю і одно об друге не завадять. Чому спитаємо? Хто стереже сеї пречудної гармонії? В тій цілі власне установлений закон гравітації всесвітної, що велить притягатись тілам в прямім відношенню до мас, а в відворотнім до квадрату віддалень. Планети, що кружать довкола сонця, мусять отже відбувати дороги по різно видовжених еліпсах, а сила відосередна мусить рівноважитись з притягаючою, бо в противнім случаю всі планети полетілиб у безвісти.

Якжеж не має око й розум людський доглянути ту доцільного урядження, ту, де найменше навіть збочене з правої дороги моглоб потягнути за собою страшну космічну катастрофу.

Земля наша від сонця є віддалена округло 20 міліонів географічних миль. Поспішиним поїздом дорогу сю можнаб відбуту за 337 літ, а сьвітло потребує на се всего около 8 минут²⁾. І чиж ся віддаль не є цілковито приміненна до всякого житя на землі, а спеціально людського? Колиб те віддалена було менше, жар сонішний спалив би все що є на землі. Колиб знова ся віддаль виносила около 600 міліонів миль, як у Нептуна, велике зимно зморозилоб все, бо сонце не мало би тоді сили ogrіти землю.

Те саме мусимо сказати о масі і о силі тяжести нашої планети. Колиб була земля так велика як Юпітер або Сатурн, тоді сила, з якою вона всі тіла на своїй поверхні притягає, булаб так велика, що порушуване ся живючих тепер на землі звірят сталоб неможливе. Заяць перескав би бігати, а мусів би повзати, орел не взієс би ся вище як голуб, а чоловік наче яким великим обтяжений тигарем, падав би раз у раз на землю мов та мала дитина, що доперва вчить ся ходити.

Колиб знова земля була так мала як Меркур або місяць, тоді наші рухи булиб так хиткі і непевні, як якого піяка, кож-

¹⁾ Гл. X. Dr. Kaz. Wais op. cit. ст. 191.

²⁾ Про ті давні і чудні а майже непонятні числа в царстві звізд читай в книжці X. Dr. Fr. Gabryl'a *Filozofia przyrody*, Kraków-Warszawa 1910 ст. 14—36, також Д-р. П. Кюг-а: *Житєві питання* (з ним.) Львів 1912. Ч. I. ст. 62—68.

дий легкий удар поваливав би нас на землю, а воздух був би так рідкий, що не міг би піддержувати життя звіринного ¹⁾).

Подібно є з круженем землі довкола її осі. Колиб вона такого обороту не робила, малибисьмо пів року дня а пів року ночі. В часі довгої ночі — як каже справедливо Врорс ²⁾ — все вимерзлоби, а в часі довгого дня жар сонця спалив би все, принаймні в країнах горячих. Житє тоді яке небудь а передовсім його розвиток духовий майже неможливе.

Вправді те гарне в своїх видах і ріжнорманітності житє розвинулось на нашій планеті дякуючи того рода умовам, про які згадано, але питаю, чому як раз ті умовини є конечні до розвитку життя а не інші? І в тім власне ми бачимо доцільність.

А зійдїм дальше на нашу землю. Як гармонійне й доцільне є уложенє самих елементів на ній!

Не все є вуглем або крицею, не все глиною або гранітом, або якою рудою. Заходить в природі пречудне розміщенє тих елементів, відносно до ріжних потреб земного життя. Ростинам треба ріжнородної почви, то сухої то глинякатої то піскованої и т. д., а много елементів великі услугу віддає кожній людині. Яка гарна доцільна зависимість; один елемент служить другому, а оба може третому і т. д.

Звернім еще увагу на факт кристалізації. Кожда хрусталь стремить від самого свого початку до певного означеного виду, який є для неї ціллю. Вона стремить до означеної кількості граней, до отвітних кутів брилових, до певної кількості углів, до свого сталого питомого тягару, до певної скалі твердості; і хтож не бачить тут стремління до ціли?

Возьмім знова инший елемент, воду ³⁾. Склад хемічний води полягає на злучі 2 частий водня і 1-ої кисня (H_2O). А колиб так лиш невелика кількість цияну получилась з одною частиною водня, повстав би квас, який затроїв би цілу воду. А прецінь сего ніколи не бачимо. Вода має три стани сціпенілості, сталій, плинний й газовий. Чиж ту природа не ділає доцільно і корисно для нас і нашої землі? Представмо собі, як виглядалаби земля й житє на ній, колиб яраз вода почала істнувати лиш в однім стані сціпенілості, пр. лиш як лід або газ? А кількість води, чи не є для землі добродійством? На нашій кулі є $\frac{3}{4}$ води, а $\frac{1}{4}$ суші. Наколиб води місто $\frac{3}{4}$ було $\frac{2}{4}$, тоді більша часть землі замінилаби ся в пустиню, з тої причини, що

¹⁾ Гл. Prof. Dr. Georg Reinhold: Die Welt als Führerin zur Gottheit. Mergentheim 1912. 2. Aufl. ст. 145—146.

²⁾ Гл. Fr. Brors T. J. Prawda (з нім.) Tlum. F. F. Warszawa 1910. cz. I, ст. 85.

³⁾ Пор. Fr. Brors T. J. op. cit. ст. 82—84.

хмари не моглиб пари водної так далеко заносити. Свідчить о тім Африка, що не маючи близько ріжновидних заток і півостровів як пр. Европа, мусіла в нутрі замінитись в непроглядне пісковище. А без води не моглиб жити ні рослини, ні звірята, ні людина, бо без води не малаб навіть і інших напиків.

Дальше, вода формує долини й гори, її як зазначає Брорс, ціла навіть краса природи завдячує своє існуванню.

Вода також своїм фізичним своїством робить із себе вишмок з прочих тіл.

Із щоденного досвіду знаємо, що вода є тяжша від леду, тому лід може по ній плавати. Це походить із того свойства води, що вона при 4° C має найменшу містимість, а тим самим найбільший тягар питомий, а понижше і повисше 4° C містимість її більшає. При 0° C вода замерзає на лід і тратить $\frac{1}{10}$ часті свого тягару, і тому може бути на верху води. А хтож не знає, що сталоб ся, колиб були закони інші? Колиб лід був тяжший від води, тоді він падав би все на спід, на верху вода знова замерзлаб, так що вся вода мусілаб перемінити ся в лід, а тоді всяке жите для звірят водних є виключене. А подумаймо лиш, що сталоб ся з теплом землі, колиб $\frac{3}{4}$ її поверхні були вкриті грубим на кільометри навіть плащем леду, а всюди инде омотувалиб землю ріки срібними ледяними стягами?

А сам воздух, чиж не є доказом доцільного уряджання? Атмосфера нашої землі має те свойство, що теплі лучі сонця допускає до неї, натомість охоронює землю від утрати власного тепла. Чиж не бачимо ту наче якої дивної опіки? Без того штучного плаща малибсьмо на землі дуже низку температуру, що дуже відємно ділалоб на всяке жите, а може навіть і зносилоб його¹⁾.

Жите чоловіка як і звірят зависиме від воздуха. В склад воздуха входять 20 частий кисня й 79 частий азота, притім трохи квасу вугляного й пари водної. Колиб було за много азота (н. пр. 82) або за мало кисня, люди удусилиб ся в протягу кількох хвиль, бож знаємо, що при 7% кисня починають си вже всякі замішання а при 3% настуває смерть від удущення²⁾. Колиб у воздуху було за мало квасу угляного й люди й звірята жити пересталиб.

Колиб угляноводні находились на землі в більшій кількості (в копальнях є в малій), ціла атмосфера замінилаб ся в огонь. Хтож тоді змігби втічи перед загальним пожаром?

Не обертав би ся воздух разом з землею, тоді панував би у нас все страшний оркан, а вскорі знищив би цілу землю.

¹⁾ Після одних — 500° C, після інших більше бо навіть — 1000° C, аж до — 2000° C.

²⁾ Пор. Гнат Хоткевич: Жите, Львів 1912. ст. 8-9.

Наколиб верства воздуха була два рази висша (а доходить вона до 100 кілометрів), або вага воздуха о половину тяжша, не моглибсьмо жити на землі. А прецінь инші гази є від воздуха тяжші ¹⁾.

Перейдїм тепер до свїта рстинного. Кілько див природи бачать ту наші очі? В одній, першій клітині містить ся потенційно ціле найвисше навіть уорганізоване єство. З неї опісля розвинєсь чудна рожа, або яблонь шляхотна, або південний дактильник. Від самого вже початку стремить ся клітина до певного викінченого типу. Сей власне є цілю даної клітини. Тому справедливо кладе Шопенгавер вагу як раз на те подиву гідне мистецтво організмів. Кождий організм є після нього якимсь не до висказання викінченим архитвором, до чого філософ Gutherlet ²⁾ додає, що се вимагає надлюдскої трансцендентної волі, бо сліпі понуки, які приписуєть ся хибно найпростійшим істотам, не змоглиб витворювати й далше розвивати так дивних творів штуки.

Кожда рстина шукає в землі за спеціальними собі соками, а инших не побирає. Чому так? Чи вона може розуміє, яких їй соків треба? А самі природні закони від нікого не зависимі, сліпі, нерозумні, і також сего не розуміють, ні не розбирають. Кінчики корінїв у рстини осмотрені суть охоронними шапинками в тій цілі, щоб не дізнали в землі ушкодження. Корінцями побирає рстина соки з землі, а щоби розвести їх по цілїм рстиннім організмі, на се служить їй цілий систем клітин, цївок, волокон, до яких дістаєть ся корм згаданими корінями, наче якою ссучою помпою.

Листем рстина віддихає, бо побирає з воздуха кисень, а віддає двоокис вугляний. Листем може побирає з землі вода парувати, бо на нїм є отвори. Тому в часі посухи згадані отвори звужають ся, так що зовсїм майже зникають, а щоби знова в часі зливи за много води не вливалось тими порами до клітин рстивних, тому ті отвори суть на сподї листків, а не на верху.

Тїльця зелени можуть розкладати безводник вугляний й творити крохмаль лиш при помочи лучів свїтла й тому все звертають ся листки до свїта.

А скількож насїня мати-природа обдарила болончастими крильцями, щоб вітер міг їх далеко розносити в цілі розмножуваня?

Гляньмо також по польних нивах і левадах. Серед буйної трави видніють півїтки польні й далеко заносять вонь своїх пахучих олійків. Спитає цікавий на що те все?

¹⁾ Гл. Fr. Brors T. O. op. cit. ст. 80-81.

²⁾ Гл. Prof. C. Gutherlet: Der Wille in der Natur (Natur und Offenb. Bb. 4. Münster i W. 19 4.) ст. 516.

Ся вонь і яркі краски цвѣтів приманують комахок, зда- лека вже на те вражливих, і вони прилітають і запилюють цвѣтку. Те лиш дивне, що для комах ся вонь притягаюча й мила, а для рогатого товару вона відстрашаюча й тому він їх не спашує а лишає, щоб росли. Звіря знає докладно кождо шкідливу, та пригожу поживу. Та знає те є несвідоме, воно походить з ін-стинкту. Лінней¹⁾ каже, що рогатий товар поїдає з усіх ростин, які можливо йому дістати, лише 267 родів; зате не поїдає 218 родів. Вівця приймає 387 родів а полишає 141; коза споживає 449 родів, а не рухає 126, підчас коли кінь признає лише 262 роди їдомих ростин, а гордить 212 родами.

А як цікаві й багаті в доцільний устрій є рослини звані комахоїдними?²⁾ Живлять ся комахками, а до сего мусять мати відповідний біологічний устрій. До таких належать *Sarracenia purpurea* (багряна коробка) і *Nepenthes distillatoria* (збанчик). Перша з них замешкує східну часть північної Америки. Листе їх так збудоване, що творить наче який лійок, як у першої ро-стини, або збаночок, як у другої. На верху отвору находить ся бляшка листкова, що може отвір навіть замкнути. Тому що ли-сте такої рослини має звичайно дуже красну барву і то яскраву, як багрянну, червону, зеленаву, тому комахки думаючи, що се цвѣт, злітають ся до неї, щоб напиться солодкого нектару, що находить ся коло згаданого отвору в лійку або збаночку. Але шукаючи за тим присмаком входять комахки до лійка або зба-ночка, й впадають сейчас у воду, що находить ся на його дні. І тепер комаха мусить гинути, бо желези, що там находят ся напускають до води плину, що мясні части розпускає й травать, подібно як сок жолудковий. Деякі слабші комахи гинуть сейчас, а сильніші хотять вибутись, але нутро лійка є найжесте зви-чайнo остроми волосками, зверненими в долину, так що вивен-втічи не може. В той спосіб кормлять ся рослини частями ор-ганічними, що їх всисають в себе стінки листка.

Подібний примір дає нам також комахоїдна рослина Аме-рики північної мухоловка (*Dionea muscipula*), що в особливий спосіб ловить мушки й від сего одержала назву. У насаді біла сеї рослини біля землі є розетка листків, а кождий з них при кінці складаєсь з двох половин, що можуть до себе нахилатись, як листки книжки. Береги кождої половини осмотрені суть кільцями, що при замиканю обох половин між себе заходять. Колиж отже комаха сяде на бляшку листка, обі части замика-ють ся, й так ловлять вязня. Тоді желези, що суть в горішній

¹⁾ Гл. Д-р. Н. Кюг: Життєві питання Львів 1912. Ч. I. ст. 59. також Prof. Dr. Georg Reinhold: Die Welt als Führerin zur Gottheit. 2. Aufl. Mer- gentheim 1912. ст. 150.

²⁾ Поп. Prof. Dr. Józef Nusbaum: Wiadomości początkowe z biologii. Warszawa 1898. ст. 36—42.

частини листків, видають сок і сей розпускає й травить м'яккі частини тіла комахого, які висає бляшка листка. Опісля обі половини розтвиряють ся, а останки нестравлені вітер звіває.

На більшу увагу заслуговує ще цікавий цвіт филинника ¹⁾. Оцвітіння його є довгою цівкою при насаді банячкової розширеною. Середина цівки оцвітіння осматрена є волосками звисаючими в діл. Комаха обсіпана вже чужим пилом входить до середини, запилює доспілі вже знамена, до яких причіплюєсь чужий пилок. Але позаяк пиляки филинника ще не доспіли, тому мусить комашка довше задержати ся, а не пускають її найжені в долину волоски. Вона тріпоче ся, й дотикаючи головок пилочних, прискорює їх дозріванє, а коли воно прийде, пилочні головки отвиряють ся, а комашка обсіпавшись свіжим пилом вилітає, бо найжені в цівці волоски сейчас по запиленю в долину опадають. Замітне й се, що скоро лиш комаху вилетить, тоді береги оцвітіння загинають ся, так що можуть закрити отвір до цівки, бо дальші відвідання комах вже лишні.

Взявши отже під увагу тих кілька примірів мусимо признати, що цілий устрій рослини є дуже, а часом й задивляючо доцільний. Ціле єство її має запевнене бутє, але розумієсь не від себе, а лиш обусловлюють його предивні закони вселенної. А що такі суть, о тім нема сумніву. Бо звідки беруть ся ті листки у рослини, такі а не інші, мережані гармонійними яркими барвами? Звідки пахучі олійки у польних цвіток? Або чи може желези в листках комахоїдних рослин, повстали случайно, чи случай наказав їм розпускати м'ясні частини зловленої комашки? Чому волоски филинника опадають в долину, аж по запиленю цвіту, а не скорше? Чи ж може рослина розуміє, що по запиленю треба отвір оцвітіння вже замкнути? А хто поучив знова рослину, що в часі посухи треба пори в листках звужати, щоб ними вся вода не випарувала?

Всі ті питання змушують нас в шуканю правдивої відповіді узнати закони певні вселенної, які нею правлять. Мусить ся їх прийняти й ними пояснювати доцільні стремління в світі рослиннім, бо самим рослинам приписувати розумне діланє, се логічний абсурд. Із доцільних стремлінь рослин бачимо, що вони підлягають якимсь невмолимим законам, які конечно ведуть до узнання першої розумної причини, як творця тих законів. Самі вони не мають розуму, а коли розумно ділають, то видно, що ними радить Розум і Розум їх установив, а сей власне називають теїсти Богом.

Перейдїм тепер до світа звіринного. Хтож не знає з господарства, що видагність конюшини зависить від польних чмелів? Вони головню переносять пилок в конюшини, з пиляків на

¹⁾ Пор. Prof. Dr. Józef Nusbaum: op. cit. ст. 109—110.

стовщики. Від їх отже буя зависить запліднене й урожай конюшини.

А пригляньмось скомплікованим умовам симбіози рослин і звірят ¹⁾. Зворотникові рослини, як *Rosa Banksiae*, або дерева. *Asasia spadicigera* і *Cecropia peltata* часто бувають об'їдані з листя декотрями гусіницями та хрущиками. Щоб забезпечитись перед напастию тих сотворінь, входять ті рослини наче в яку спілку з певними родами сильно кусаючих і хижих мурашок. Сі мають в пнях тих рослин догідні коритарі, а надто великі засоби солодкого меду, виділюваного спеціальними железами рослин. Зі се відзвучують ся мурашки тим, що вигублюють немилосердних ворогів тих рослин не лиш кусаючи, але досягаючи непрошеного гостя квасом муравельним, що діткливо парить.

Подібний примір симбіози заходить також між муравлями, а малими комахами мшицями (*Aphiliae*). Сі названі коровами мурашок догоджують їм солодкою виділиною, що її мурашки дуже люблять, а яка для мшиць є не потрібна, тим більше, що зліплює їм ніжки й вони не можуть ходити. За се мурашки будують для них обори й боронять від ворогів.

Звірята, менші чи більші, що служать за поживу иншим, мусять ся дуже розмножувати й тому не дивно, що деяких комах в часі літа є тисячки.

З досвіду знаємо, що дальше й легше літають ті птахи, що кости в середині мають порожні, що при такій самій витревалости й силі надає їм легкості й еластичности.

(Дальше буде).

о. Евстахій Цурковскій.

Очевидцеві на єго заміти в чч. 11—12 „Ниви“.

З огляду на добру волю Очевидця, не хочу лишати єго без пояснення з моєї сторони, тим більше, що Очевидець стоїть

¹⁾ Пор. Prof. Dr. Józef Nusbaum: Op. cit. et. 129, 132.

в своїх поглядах на нашу історію на цілком протилежнім становищі від мене, єсть представителем найскрайнішої опозиції і тому справа загальна домагає ся того, щоби заняти ся поглядами Очевидця і ріжницю межи нами вирівнати. З порядку річи випадало би починати поясненє з точки, яку підносить автор. Автор пишучи о моїй статі каже, що статя має лиш історичну вартість, але що до анальоґій, які я випроваджую з тих історично політичних подій, він зовсім не годиться на них. Як з того видно, головною річию у автора суть „анальогії“. Що однак автор розуміє під тим виразом „анальогії“, се полишив собі самому, бо розуміючи анальоґію, як єї розуміти належить, то булиб то такі самі або подібні случаї де інде, значить ся, я беручи за основу нашу історію, писав бим на єї основі о чім іншим. Сеж так автор не розумів і розуміти так сей вираз годї, тому гадаю, трафлю в думку автора, коли подам поясненє до головних точок, в яких розходять ся наші погляди. Тими точками суть то два періоди в нашій історії, в яких в першім доглянув я нашу красшу добу, а в другім наше лихоліте; автор видить навпаки в першім наше лихоліте, чи то, як виражає ся автор, добу для нас убійчу, а в другім с. є. по зірваню консолідації і від сполюки з радикалами, бачить автор нашу добу красшу і, як виражає ся, епохальну, називаючи її новою ерою.

Ріжницю ту свою мотивує автор тим, що будьто я представив події надто суб'єктивно і бракує їм об'єктивности. Мотив сей подає автор голословно, не опираючи єго на ніяких доказах.

Придивім же ся тепер, з якою об'єктивністю приступає автор до своїх замітів?

Говорячи о старорусинах, автор не вдаючись в ніякі мотиви, називає їх відразу „зрадниками і людьми безідейними“. Чи так виглядає об'єктивність, незалежність від свого я?

Полишаючи на боці таке об'єктивне трактованє річи автором, хочу приступити до того, що мав автор на думці, а то русофілізм старорусинів.

Говорячи о радикалах каже автор: радикалізм не повстав сам від себе, не прилетів як саранча десь з вітрами — бурями, ані як яка зараза.

Добре, а чи то само не має ся відносити і до русофілізму старорусинів і то в більшій єще мірі, як до радикалізму?

Возьмім на перед, що первістний русофілізм старорусинів не слушно стягає ся до тяготіння до Росії. Уживанє мови церковної дало многим повід до посуджуваня їх о русофілізм. Що не слушно, причину того подав я в моїй статі. Тепер приступаю до поясненя русофілізму наших старорусинів. Русофіліство у наших старорусинів не заперечую, було оно, але хто

знав їх, тих давних наших русофілів, знає також добре, що не були то русофіли ренегати, що тяготілиб до Росії політично яко ірредентисти, а були се русофіли по конечности психольогічній, яких витворили не рублі, ні якісь там користи, а чисто і просто обставини домашні, міжнародні, конечність часу.

Як сказав я, коли Галичина прийшла під Австрію, Руси не було. Русь творила одна верства народа, котра була заневолена і погорджена. Все інше, що звалося інтелігенцією, було спольщене і дивилось на того мужика з горда і то, що звалось руске, було в пониженню. Тим, що приходилось будити нашу Русь, приходило конечно помагати собі. Якаж поміч могла прийти будителям нашим на руку? Куди не оглянутись, все було нам противне. Що лишалось нашим першим будителям? Чим мали они одушевити, чим вляти і скріпити руского духа? Не лишалося їм нічо іншого, як серед загальної погорди сказати до пригноблених; дивіть, за кордоном все, що там жие, се наші братя, дивіть, як они там панують, які там пани, як кланяються они Богу, дивіть, так як ми*). А в перших початках о різниці говорити не було як, впрочім не придалося було, бо пригноблених пригнобленем не підносить, а назва приняла ся від Поляків, котрі були учителями і все, що жило за кордоном, називали Москалями або Росіянами, отже та назва прилипала мимохіть. А чи ті перші наші будителі були безідейні? Безідейним єсть іно той, хто журить ся про себе, а не про загальне добро. Колиж будили і збудули ту Русь і дали її основи до естования і змагали до цілковитого єї визволення і зрівняня в правах з другими, то чейже до безідейности вчисляти не можна, бож жили для загального добра, для справи народної.

А чи мали з того які приємности або користи? Читаєм з житя Маркіяна Шашкевича про Авдиковского, що сей мало що не переплатив житем, що відважився заманіфестувати себе публично яко Русин. Чиж то було що виїмкового? Се було в часах, де була уже потроха розбуджена Русь, а можна представити собі, що могло діятись давнійше серед нації, котра за своїх часів винаймала жидам наші церкви, не позволяла в білий день ховати своїх людей по свому обряду? Я памятаю добре єще ті часи, де в Тернополи р. 1861 Поляки повибивали вікна в льокали, де Русини поважились урядити для себе баль. І в тім було нарушене стану посідання. І колиб не поліція і войско, хто знає, чи не мусілиб переплатити житем. Абож такі давні часи, де наші виборці ішли до голосовання під нападом з'організованої шайки ни них з камінями і палками і як котрий з виборців хотів боронитись, був зараз арештований за уличну бійку? І тут чули нарушений свій стан посідання. А що діялось

*) Так пояснювати генезу русофілства мабуть годі. — Редакція.

по селах в часах передвиборчих? Агітація хочби найлекша і як найзаконнійша рівнала ся злочинowi гідному того, щоби виступала жандармерія і непокоїла найспокійніших мешканців в їх хатах і обійстях або зводила для страху протоколи з ними.

Суть то річі, котрі діялись о много пізнійше, в часах більшого освідомлення і часах лекших, бо конституційних, а щож доперва діятись могло в часах початкових, де під зглядом права казали: Бог високо а цісар далеко! Якаж серед таких slučajів була для підтримання людий рада? Не було що, як казати: не бійте ся, нас є більше, багато і таких, що мають власть, якби що до чого, наших ворогів закидалиб і шапками. Тож русофілізм був ту конечний (? Ред.) для обдуреня і підтримання духа. А чи можна добачити в тім брак ідейности? Русофілізм був ту лиш середником педагогічним (? Редак.).

Пригляньмо ся тепер, чи консолідація вадила що розвоеви народного слова? І то ні. В часі конституційнім „Слово“ було органом для всіх, коло котрого горнулись всі писателі, Богдан Дідицький печатав їх твори і як знаєм, був першим, що видав твори Федьковича приписавши від себе у виданю вступне слово. Друкарня ставропігійська печатала твори і письма народоуців усе. А що виданя старорусинів не вадили нікому, знати можемо по тім, що ті їх виданя залягали по магазинах.

Русофіліство їх було, як підніс я, натури психольогічної, котрого і по конституції не могли покинутись, видячись виданими на ласку і неласку Поляків. Русофіліство піддержало, як бачимо, правительство само, бож старорусини бажаючи добити ся прав для свого народа, хотіли показати, що они мають за собою також когось.

Щоби старорусини мали нам зашкодити аж так далеко, як каже автор, „що власне та консолідація зі старою партією, з русофілами, се лихo наробила, що правительство до решти віддало Русинів на поталу Полякам“ — за обективну річ також брати не можемо. Знаємо прецінь всі, як старорусини уходили за партію рядову, за що називано їх загально *Schwarzgeldbera-*ми, чого Поляки стравити не могли і називали їх згідно „святотюрцями“. Отже тим самим шкодити нам не могли. Колиж прийшов рік 1867, котрий віддав нас Полякам на поталу, они вийшли ту з гонором, а тому завинили більше ми самі, як висказав ся я о тім попередно. По році 1867, що прийшло нам скрутно, се були уже наслідки р. 1867, за які не відповідають старорусини, наступила зміна часу, де ми почули ся у возі Ягайлоньскім і побачили, що не правять нами Німці а Поляки. А щоби оправдати свій гнет над нами, мали на то у Відни свого міністра, котрий, як знаєм з діяриїв его, поставив собі за задачу рити під Русинами, представити їх в очах правительства яко небезпечних. А щоби не виглядало се на пустомельство, зааранжовано сцену з зрадою державною в р. 1882. А як в дійстности виглядало з сею зрадою державною, о тім висказав

ся я попередно також. Що змінились часи, винен сему був голов-но рік 1866, як сказав я попередно, а і крихту не винні сему старорусини. І в тих змінених часах не відступили від діла на-родного, не показалися яко desperati, як виражаєсь о них ав-тор, а йшли солідарно з народовцями, на скільки домогались сего загальна справа і при тій витревалій праці прийшло до р. 1890, де прийшов приказ до зроблення правового ладу межи По-ляками і Русинами. В чім покривдив нас рік 1867, моглисьмо хоч в часті відзискати тепер, прийти конечно до якоїсь націо-нальної автономії, — як писали німецькі часописи: *Wäre dieser Umsturz nicht gleichbedeutend mit einem Umschwung zum Besse- ren?* Та прийшло до „нової ери“. Але чи можна за те їх, се єсть тих старорусинів, назвати „зрадниками“, як то об'єктивно робить автор? І чи можна поступоване таке називати жебра-ниною, як то робить автор? Сеж була іно щира, витревала го-рожанська праця, котра доводила до овочів. Колиж мимо того, мимо таких утруднень, при консолідації прийшло знов до се-ріозної хвилі, де таки то, що відложило ся, мало прийти до успішного кінця, мав затягнутись на нашій хаті якийсь дах, ми мали мати свою власть і статись хоч трохи якимись господаря-ми у себе, — прийшло до розбиття сеї консолідації через ради-калів, як висказав ся я о тім попередно, а що доперва автор витає яко „нову еру“, кажучи: „Доперва тепер зачалось наше народне жите без русофілів, що занечистили нам нашу українсь-ку хату“. І се єсть об'єктивний розслідок нашої історії, про-голошуваний публично печатую?! По таким крпкким привіті приходить ся нам запитати: О щож ми боремо ся, як праця о свій дах має називати ся занечищенням української хати, жи-тем жебраним хлібом?!

Очевидець висказує свою радість з такої ось причини: „повстав клич „Рідної школи, питоме жите економічне, „Сіль-ський Господар“, сотки товариств кредитових по краю під за-рядом „Союза ревізійного“, „Достава“, „Гостинниця“ і проч. Не знаю, чи є що фалшивішого, як такі річі вязати з ради-калізмом. Преці знаєм всі, що радикали, ідучи за вказівками Драгоманова, не були за повільним і поступенним розвоєм, були противні всему, що сей лад моглоб підтримувати і були про-тивні всяким економічним чи просвітним організаціям, змагаю-чи до насильного перевороту хотіли викликати атмосферу, яка видала француску революцію. Що так єсть, нагадаю авторови хвилі, які підніс я в попередній статі, коли „Просьвіта“ хотіла перемінити свій просвітний статут на просьвітно економічний, радикали були перші, котрі сильно противили ся такій зміні. І се не випадкове, а річ їх програмова.

Випадків таких міг би я автори начислити без кінця. Ту нема на се місця, але пишу о тім в статі іншій, яку автор буде міг собі вичитати. Як Очевидець хотів би цофнути ся гадкою в зад, то міг би пересьвідчити ся, як ті радикали писали бро-

шури, що наш хлоп єще за добре стоїть, щоби спосібний був до революції, що треба більше пролетаризувати, отже у пляні їх є спролетаризованє. Революція малаб увінчати такі бажаня: ґрунта панські і сьвященічі мали би перейти на власність хлопів. І кличі такі були підношені і нашими послами в парляменті і рівночасно українськими послами в російській Думі.

Що рух згаданий Очевидцем припадає близько в ту пору, як наступило наше зірванє з консолідацією, то правда, але не вяже ся з ним. Згаданий рух вяже ся з таким рухом з сторони польської.

По зірваню нашої консолідації, коли радикали викликали аграрний стрейк, бодай до сєго признавались, тогли то Поляки стали старатись о забезпеченє себе ту у східній части Галичини і тогди то Козловский піддав гадку акції польонїзаційної через закладанє читалень *Szkoły Ludowej*, Рейфейзенек, в чім пособляв їх Виділ краєвий, каплички і костели і школи.

Коли Поляки розвинули таку пекольну против нам акцію, кинулись до контракції і ми. Ми не єсмы людє ініціативи, а до акції потребуєм усе принуки і така широка народна наша акція пійшла за спонукою Поляків.

Вязати ту акцію з акцією радикалів належить до оптичного обману, а не до історичної правди. Очевидець пишучи інакше, видно, не брав активної участи в руху, а тим менше слїдив рухи противника.

Але акція така чинна, яко акція теперішного ладу, не підходить під програму радикалів, котрі яко противники теперішного ладу, старають ся єго поборювати і називати все то, що ми робили, „назадницьким“, „клерикальним“, „заскорузлим“, а все то, що стягає до поборюваня того ладу, отже акцію негативну, „поступовостію“.

Партія радикальна єсть проте тою партією, котра по думцї Очевидця показує зуби і з того згляду єсть для Очевидця симпатична.

Придивім ся тепер, які то зуби і против кого звернені? Зубами тими суть виступи против свого духовенства і Церкви і против власної народности.

Комуж можуть ті зуби поводити або бути страшними? Могуть служити лиш до докомплетованя організації для нашого противника, можуть бути єго виручником, де той чує ся безсильний.

А підорване морали, чи то єсть нічим? Очевидець радує ся сотками кас і іншими інституціями і каже, „якби так давно той розлам був набрав таких форм, як отсе днесь сталось, тоді булоби ціле наше політично народне житє інакше виглядало нині“. Згадаю, що всі ті піднесені Очевидцем інституції не є щось цілком нового, бо много з них було уже позасновуваних,

котрі пізнійше розвинулись. Але гляньмо на них, чи ті всі інституції вистарчать для нас, як буде брак морали? Перше не було кас, але при повздержности, при морали, хоч не було і зарібків, гроші були у кожного в скрини, в коморі і нарід мимо злиднів був непобідимий, нині при підкошеню морали, гроші хоч є по касах, але що раз менше є їх дома, і хоч суть хороші зарібки, але що раз більше іде ся до кас, грозить що раз більше бубен. Шільд не поможе нічо, як не буде відповідати ему середина. Чи то можна витати яко „нову еру“? Або то розлюзоване, о яким згадував я попередно, можна витати яко „нову еру“? Або можна називати „новою ерою“, если то, що називає апостол ділами тьми, як неповздержність, безвстидність, перестають бути темними і стають бути буденними? — Можна підтягати під „нову еру“, коли замість евангелія Христового проповідує ся евангеліє Драгоманове, ширить ся анархія? А що Драгоманів єсть апостолом анархії, нехай Очевидець, коли сего сам не видить і не вірив би мені, повірить д-ру Франкови, котрий в фейлетоні „Діла“ назвав его анархістою, а котрого яко знатока Драгоманова прийняти треба.

Каже Очевидець, що ми сьвященники не маємо чого бояти ся революції духової, а я кажу: шож може бути страшнішого від такої революції, чи не єсть се копанє для нашого народа пропасти і готовлення ему загибелі? Каже Очевидець: „Я занадто сильно вірю в могучість нашої католицької Церкви, щоби она могла захитати ся від леда якої партії“. Певно, що Церков не захитає ся, але она має пасти, сторожити свої діти, і то, що провадить на загибіль, недопускати, щоби се звати „ідеєю“, як то робить Очевидець.

Що утворив ся радикалізм, я годжу ся також на те, що говорить Очевидець, що не прилетів він як саранча і що була до его повстаня причина.

Причиною було скрутне положенє для противників в консолідації

Тим не хочу єще казати, що партія та пійшла сьвідомо противникови на відсіч, але знаю лиш те, що пануюча нація має все у себе такі партії, яких єї потреба. Так діє ся в цілій Азії, в Африці, в Австралії і єсьм пересьвідчений анальогічно і в тім случаю.

Хвилю, де в консолідації ми доходили до якої такої хати у себе, називає Очевидець жебраниною. Нехай би та хата була собі, якою бути би хотіла, але щоби була, то при дбайлости можна розробитись якось, о власних силах прийти до чогось, але до чого провадить нас та дорога, не знаю.

Очевидець чи не видить, що ми що раз гірше слабнем. У Відни малисьмо давнійше наших заступників в міністерстві просьвіти, росли і на універзитеті і респектовано більше язык по урядах, чи се вчислити до успіхів нової організації?!

Каже Очевидець, що причиною радикалізму було, що староруска партія була противна просвіті народа, немов то противна була, щоби діти хлопські не ходили до школи. Гадаю, чи не сьмішна така бесіда; а хтож впливав на то, щоби діти селянські ходили до школи, хто творив стипендійні фундації, творив бурси і причиняв ся до піддержання їх? Ішло то все разом без ріжниць на партії.

А чи радикали суть за просвітою? Чи не наслухав ся Очевидець або бодай не начитав ся, як на вічах або зборах їх, виступають вічно против інтелігенції. Нехай Очевидець прочитає собі „Подільське Слово“, як перед виборами до парламенту против Д-р. Голубовича викрикав конціпент адвокатський д-р. Гукевич: нам не треба інтелігенції. І так діє ся всюда. І се єсть „ідея“, „нова ера“?

Признаю, що єсть се „нова ера“, але не для нас. Певно, що справляє она і радість, але не нам. Затирають і руки, але хто? Я радив би Очевидцєви глядіти на справи більше оком душевним, як тілесним і над нашим пониженем ридати, а не радувати ся. Хиба, що самоубійство буде счеркнене з декальогу і піднесене до геройства.

Так виглядає образ, коли задивлятись будемо на справи об'єктивно, а не суб'єктивно.

ПРОПОВІДЬ

на 16 неділю по С. С. Д.

О справедливости Божій і одвічальности чоловіка за свої діла.

В нинішнім св. Євангелию показує нам Ісус Христос в притчі о талантах строгу справедливість Божу, після котрої кожде добре діло буде відповідно надгороджене, а зле строго покаране.

Ото — говорить св. Євангелиє — оден пан відїзджаючи в далеку дорогу, розділив своє майно (таланти) між слуг своїх.

По якімсь часі вернувши, — зажадав від них рахунку. —

І тогди прийшов перший, що одержав 5 талантів і приніс своему панови других пять, за що пан похвалив єго і надгородив гоїно.

Так само і другий, що одержав два таланти, привіс дру-
гих два і також дістав похвалу і велику надгороду.

А третій — лїнивець, — що одержав оден талант, зако-
пав его в землю і не привіс своєму панови жадного зиску.

За те зістав покаранній тьмою кромішною, де єсть вічний
плач і скрегіт зубів.

Тим паном, то віхто инший, — як Господь наш Ісус Хри-
стос, а слуги — то суть люди живучі на землі.

Так як ріжні суть слуги, — так само ріжні суть люди.

Є много на світі грішників, котрих всі почитають і слав-
лять, а є багато знов чесних-убогих, котрі в біді і нужді коро-
тають свій вік.

Можні грішники розкошують за житя, а навіть як умруть,
то з великою величавостию їх ховають; а чесні-бідаки бідують
від малку, всі їх понижають і допчуть як ту траву при дорозі,
а по смерті нема навіть кому відпровадити їх на місце вічного
спочинку.

А нарід побожний, дивлячи ся на те все дивує ся і не-
раз нарікає: „Чи нема Бога на небі? Чи вже неправда і крив-
да взяли верх над справедливістю“? О ні, християнине! Є
Бог — котрий все бачить, є справедливість Божа, котра нікого
не мине.

Прийде час, — для декого він вже недалекий — зажадає
Ісус Христос рахунку, подібаю як той пан в нинішнім св. Єван-
гелію. — Сам Ісус Христос потверджує тоє кажучи: Прийде
Син чоловічий в славі Отця свого і з ангелами своїми і тогди
віддасть кождому після діл его. (Матей XVI. 27).

І най ніхто занадто не спускаєсь на милосердіє Боже. —
Справді нераз Бог дов о терпить грішникови, — але коли міра
терпеливости перебере ся, наступає справедлива кара. Диятого
в нинішній науді треба нам розважити: 1. о справедливости
Божій і 2. о одвічальности чоловіка за свої діла, щоби поки
час поправити своє житє і заслужити собі на вічну щасливість.

I.

Знав я одного лачкаря з над границі. — Бувало добрі
люди толкують ему: Не йди — кажуть — за границу, бо тя
зловлять тайї біда.

„Або то мені першина“ — відповідав він зухвало. — Стеж-
ки знаю як свої кишені, ніч темна — москаль спить, а на ви-
падок можна викупити ся або і кулькою пошастувати. І пійшов.
— Але тим разом ему не пошастило. — Де найменше сподівав
ся, — там его зловили. — Не допомгло ему нич, що в себе
вмовляв: мені не першина — москаль спить і т. д.

Подібно поступають собі деякі люди. — Живуть, як би Бога не було на небі. Нічим для них закон Божий, для них їх грішні похоти законом.

Нічим для них встид і ганьба перед людьми, они собі кпять зі всіх добрих і чесних, торгують справедливістю, метять ся за найменше ухиблене, суть пострахом для цілого оточення.

Живуть безбожно, тай ще говорять: „Згрішивем і щож злого мені стало ся“?

Тільки часом — пригадає їм сумління про справедливість Божу. Але тогди они вмовляють в себе, що нема Бога, нема суду, нема ані надгороди ані кари. — Так говорять, бо так їм треба. Але не розум — іно непевність та боязнь їм се диктує.

Бо хотай би хто і тисяч разів говорив, що нема суду, що єму все безкарно уйде, — то однак вийде так само, як той пачкар. Чи хоче — чи не хоче, колись нечаяно мусить стати перед справедливим Судією. А якаж то буде стріча?! Коли сини Якова стали перед Йосифом в Єгипті і він сказав до них: „Я ваш брат Йосиф, котрого ви продали“, — они так настрашили ся, що слова не могли до него промовити.

Подібно і грішник, коли стане перед Богом і почує грізні слова: „Я в той Бог, котрого ти через ціле життя ображав“, почувши ті слова зі страху оніміє, бо страшно єсть впасти в руки Бога живого.

Щобись переконав ся о тій правді, згадай лишень на кілька примірів строгої справедливости Божої.

Перший примір бачимо на Ангелах.

Бог сотворив множество Ангелів. Всі они були добрі — красні і щасливі. Бог вивисив їх над всі сотворіння, украсив многими совершенствами. — А однак за оден тільки гріх і то мислю поповнений, скинув їх з неба до пекла і они стали на віки нещасливими.

Другий примір строгої справедливости Божої бачимо на перших людях.

Бог любив Адама і Еву, дав їм рай до ужитку, наділив їх надприродними дарами, они були дітьми Божими, не мали ніколи умирати, — а однак за оден гріх і то в річи на око маловажній, Бог їх тяжко покарав.

Они утратили рай, безсмертність і небо раз на все — і то не тільки они самі, але і всі їх потомки.

Третій і то найнаглядніший примір справедливости Божої то сам Ісус Христос.

Коли наші прародичі жалували за свій гріх, — Бог умилосердив ся над ними і обіцяв прислати Спасителя, котрий би їх відкупив від гріха.

Але чоловік був за слабкий, щоби задоситьучинити справедливості Божій, длятого сам Син Божий зійшов з неба на землю, жив ту в бідності і пониженю, а потім протерпів великі муки і смерть хрестну, щоби лише повернути людям назад ласку Божу. — Тож коли дивишся християнине на Ісуса розп'ятого, знай, що то неумолима справедливість Бога прибила Їго до хреста, знай, що Бог не пощадив навіть Сина свого, щоби лише було задосить учинено справедливості Божій.

Наглядний доказ справедливості Божої маємо також на народі Ізраельскім. Бог вибрав єго з поміжи всіх народів, опікувався ним і провадив, як добрий Отець свої діти; але коли той нарід замість бути вдячним відвертався від Него, пророків не слухав і забивав, а вкінці посунув до такого злочину, що убив навіть Сина Божого, Бог єго тяжко покарав.

Войско римське облягло Єрусалим. — Голод, меч і зарази здешакували мешканців; а вкінці, коли по завзятім бою місто зістало здобуте, велика часть людности зістала винищена, а прочі пішли в неволю. Саме місто Єрусалим зістало збурене, що не зістав камінь на камені, як то проповів Ісус Христос 70 літ наперед.

І від тої хвилі Жиди — без сьвятиві, — без вітчизни, розбіглися по цілім сьвіті. — Погорджувані всіми — а часто і переслідувані, суть наглядним доказом строгої справедливості Божої.

Крім того знаю много людей молодих, здорових, без котрих не обійшлася жадна забава, жадна п'ятка і бійка в громаді — До злого були перші, — до церкви і медом не притягнеш.

І щож сталося?

Ото одному розпуста підкосила здоров'я і силу і він набавившися меркою хвороби, марно зійшов з сего сьвіта.

Другий підчас якоїсь бійки так зістав покалічений, що потім зістав калікою на ціле житє. Третій розпився, — промарнував все, а потім пустився на крадіж, однак раз, другий раз запланий — більшу часть життя свого просидів в криміналі.

Так то Бог кождому платить по справедливості за єго діла.

II.

Ми же, спізнавши з повисших примірів строгу справедливість Божу, — чиж не задрожимо, коли згадаєм на свої діла? — Ті діла осудять нас і поставлять по правій або по лівій стороні на страшнім суді.

До тих, що добре робили, промовить Ісус Христос:

„Прийдіть благословені Отця мого і унаслідуйте царство приготоване вам від початку сьвіта.

Ходіть ви сироти і вдови! Ото проліті слези ваші суть тут переховані і високо оцінені; ходіть в двори Мої!

Господарі! Ви були на малім загові землі мені вірні; я видів ваші труди і праці, я видів піднесені до мене в молитві мозолями покриті ваші руки; ходіть до мене по надгороду!

Ходіть сюди чесні ремісники! За ваш труд і піт, за вашу утому, чекає вас тут вічне щасте.

Ходіть сюди урядники праві і сумлінні! Ви через ціле своє житє боронили невинність і стояли за правом; тепер будете царствувати зі мною.

Витаю вас невинно переслідувані і несправедливо засуджені! Витаю вас строгі каянники, чесні слуги і добрі панове! Ходіть до мене! Тут не буде більше ані сліз, ані смутку, ані боязни смерти; тут не буде ані ворога, ані зради — тут безпечні вічно будете зі мною тішити ся“.

О щасливі слези, котрі зискали таку нагороду. Благословені добрі діла, труди і переслідуваня, котрі заробили небо! Для такої нагороди щож є в порівнянню терпінє цілого житя? Для того навчає нас св. Павло: Ані око не виділо, ані ухо не чуло, ані серце того поняти не може, що Бог приготував люблячим Бго.

А тепер перейдім на ліву сторону і подивім ся на злих. Як непотрібне хабазе чекає спаленя, так они очікують засуду. А засуд сей говорить сам Ісус Христос; »Ідіть від мене прокляті в огонь вічний, приготований діяволу і єго ангелам“.

Щож за страх і смуток огорне засуджених!! Могли заробити собі небо, а заробили пекло! Щож за ганьба для них, коли Ісус Христос покаже їм і вчислить всі ласки, які їм в житю подавав, коли покаже їм рани, які за них протерпів. — Ідіть від мене прокляті в огонь вічний, де не буде вже жадного милосердя, жадної охолоди, жадної надії! —

Відійдіть від свого Сотворителя, котрого не визнавалисьє, відійдіть від свого Спасителя, котрим погорджалисьє. Відійдіть від своїх братів, від родини і приятелів, з котрими вже віколи не будете веселити ся! — Ідіть в огонь вічний, в тьму кромішню, де буде лише плач і скрегіт зубів. —

Тут зачнуть ся наріканя і проклони засуджених, на які лиш розпука здобути ся може: Проклятий най буде час народження мого, закличе неоден, прокляті родичі, котрі мене на світ видали! Прокляті наставники — учителі — святищенники, — котрі нас не упоминали і не навернули на дорогу чесноти.

О якеж утішать ся діяволи, коли зобачуть своїх товаришів. — А кілька їх і які там не будуть?!

Тут одза особа, зведена обіцянками і намовами до гріха, учепить ся пазурами свого зводителя і буде проклинати єго і тримати ся єго на віки. —

Представте собі християни тих, що тут на землі жили в гніві і в гніві помирали; представте собі їх ще по смерті, по суді Бога, як оден другого дусить, мордує в пеклі і буде мордувати на віки. —

Представте собі п'яків, що то пропили свій маєток, свою честь, сумління і присягу, они і дальше пють і будуть пити, але за кару лише поломить огненну.

Злісники, котрі в злости тут на землі — громами, хоробами, шляками і чортами других частували, там в пеклі ніколи не перестануть проклинати себе, других, а навіть самого Бога. Вся злість пекельна сполучить ся, щоби їм помагати, але все то їх не успокоїть, лиш ще більше додасть жару їх пристрасти.

Будуть там кривдителі і злодії; деякі ще не мали часу спожити чужої страви і будуть вічно єї в устах обертати.

Інші пригнетені людською кривдою, хотілиби позбути ся свого тягару, але вже за пізно, людська кривда тисне їх на сам спід пекла.

Ото в книжці п. з. „Побожні приклади“, читаємо, що оден чоловік провадив процес о кавалок ґрунту. — Процес був очевидно несправедливий, але він кривоприсяг і виграв з великою кривдою для свого ближнього.

Коли умер той неправий властитель, оден побожний чоловік мав обявлене, що умерший зістав засуджений на огонь вічний в пеклі.

По батькови наступив син. Він знав о несправедливо набутім ґрунті, але не звернув. — В коротці умер і душа его прийшла на те саме місце мук, де вже сидів его отець. „Отче“ — каже він — „посунь ся глибше, най я засяду на твоім місці“. —

Наступив внук, третій несправедливий властитель рілі. — І той знав або чув о несправедливім процесі діда, однак тримав ґрунт, а умерши прийшов на те саме місце, де був его отець і дід і закликав жалісно: „Посуньте ся глибше — най я сяду на ваше місце. — Нещасний дідо, ти своєю кривоприсягою стягнув сюди ціле своє покоління“. І так йшли наслідники за наслідниками, аж доки не заспокоїла ся справедливість Бога.

Християне! Приклад той хотяйби був тільки сном, а не обявленем — як то побожна книжка описує, все таки поучає нас достаточо, що за кожний вчинок мусимо відповісти перед Богом, та що наслідки его відбивають ся нераз на дітях і внуках наших.

А коли Бог зачне з нами рахувати ся, ніхто не викрутить ся, ані не випросить ся, як то нераз на світі лучає ся, що найгірший чоловік потрафить завсїгда якось уйти ціло.

Нераз злодій зловлений на чужім коні, — буде крутити, що він его знайшов, або другому злодієви відоорав. — Зловлений в чужій коморі, — удає п'яного або дурного, а спілники і кривні так его нераз боронять, що і зроблять невинним як ягнятко. — Но памятай, що людий мож обманути, але всевідучого і справедливого Бога не обманиш. — Надармо будеш глядіти на Сьвятих, надармо взносити очі до неба і шукати там ратунку; — коли ти за життя не знав Сьвятих, коли ти ніколи не взносив очий до Бога, не доглянеш нігде милосердія, лиш строгий засуд на себе.

А на кінець що ж з тої науки впливає? Ото жий чоловіче як хочеш, але памятай на то, що з свого життя будеш мусів здавати рахунок. Той час не далекий: може сего року, або сего місяця чекає на тебе суд, котрий відбуває ся сейчас по смерті кожного чоловіка, а при кінці сьвіта еще раз перед всіми людьми повторяєсь. — Роби отже добре, що хто може — і не спускай ся на милосердя Боже; бо Господь Бог хотяй тисячі з ласки спасе, то однак тисячі задля браку заслуг вічно погубить.

Збираймо діла добрі, милосердні, справедливі, сьвяті, гідні Найсьвятійшого, за котрі нам справедливо заплатять і надгородять. Амінь.

Василь Лиско, катехит.

Церковна літопись.

Іменованє руского єпископа для Канади. Руским єпископом для Канади став іменований о. Микита Будка, префект рускої духовної семинарії у Львові. Номінат роджений в р. 1877, ординований в 1904 р. Яко префект викладав питомцям обряди і молитвослов. Був також редактором „Емігранта“ і душею товариства сьв. Рафаїла. Руска Церква в Канаді дістає в особи Номіната ревного католицького сьв.щеника і щирого сина Руси-України. Многих літ!

Евхаристійний Конгрес у Відні і участь в нїм Русинів. На евхаристійний Конгрес у Відні вибрало ся з Галичини понад 1.300 Русинів. (Около 1.000 з львівської і станиславівської єпархії, а лонад 300 з перемискої).

Причини схизматичного руху в Галичині. Редактори з „Gazety Kość.“ впали на оригінальний винахід. Браз із звісним кс. Бородзічом прийшли до заключення, що причиною всякого лиха в нашій Церкві, а передовсім причиною схизматичного руху серед нашого народу, се нічо иншого, а женитьба руского духовенства... Дотичні виводи читаємо в статі: „Podłoże prawosławia w Galicyi“. Головний доказовий матеріал черпає „Gazeta Kość.“ з „руского“ жерела, а саме з брошури о. Щепковича — „В ім'я правди“, де представлений руский клир і его церковно суспільна діяльність в „правдивім світлі“... — Ще оригінальнішу причину „православного“ руху у нас винайшов орган русофільських священиків „Галичанин“. Сей дневник в довгій статі: „Православний рух в Галичині“, додає головну причину лиха в наших... єпископах... Наші єпископи — всі без виїмку — се мазепинці, які увели до Церкви партійну політику і сим своїм кроком викликали в Галичині „православє“.

З братнього органу. В статейці: „Ze sfer ruskich“ подає „Gazeta Kość.“ (ч. 27) зміст дописи о. Заболотного (Zabołosznoho!), поміщеної в „Ниві“ (чч. 13—14) і слова нашого дописця: „Отже той сотрудник бере третій крейцар з парастасу, з мирования, з похорону...“ перекладає ось як: „Wikarzy dostają od proboszczów trzecią część dochodów z parastasu, bierzmowania (!!)...“ До сего додає „Gaz. Kość.“ з здивованем в скобках: „A więc biorą tam jakieś opłaty za udzielanie Sakramentów św.!“ (підчеркнене „Gaz. Kość.“). Редакторови з „Gaz. Kość.“, котрий бересь до рецензования руского письма, не знаючи рускої мови, поясняємо, що „мированє“ се не „bierzmowanie“, отже не sacramentum, а sacramentale... В дальшій числі, 29, (з 19. липня с. р.) звіщаючи про założене ОО. Василями місіонарської школи в Бучачі і про целібат її будучих вихованків, додає від себе „Gaz. Kość.“ таку увару: „Małżeństwo kapłanów jest tylko dotychczas tolerowane i to nie w Kościele katolickim, tylko w obrządku wschodnim“. (Підчеркнене „Gaz. Kość.“). Що се значить? До якої властиво Церкви ми належимо по думці о. Пехніка?

Нове гр. католицке єпископство. Папскою булею з 1. липня с. р. оснований нове гр. кат. єпископство в Угорщині. Нове єпископство буде числити около 120 парохій з 250.000 вірними. Парохії вилучені з дієцезій: Еперес, Мункач, Великий Варадин і Шамос-Уйвар.

Третій міжнародний католицкий конгрес есперанцький. В днях 18—22. серпня відбув ся в Будапешті третій міжнародний Конгрес католицких есперантистів. Конгрес, що стягнув дуже багато учасників, між ними визначних католицких мужів, розпочав ся Богослуженем. В Конгресі взяло також участь немале число священиків. Найблизший, четвертий, Конгрес має відбутися в Римі.

Загальний 59. з'їзд німецьких католиків відбув ся в Аквіс-грані в днях 12. до 15 серпня. Учасників було понад 40.000. Ось спис виголошених на з'їзді рефератів: 1) Питане римске а свобода Св'ятійшого Вітця. 2) Німецький закон проти побуту ОО. Бзуїтів в Німеччині. 3) Основуване католицьких організацій. 4) Участь католиків в пособлюваню місій серед диких народів. 5) Товариство сьв. Боніфатія для місій в діаспорі. 6) Товариство сьв. Рафаїла. 7) Стіваришене сьв. Землі. 8) Опіка над молодіжю. 9) Опіка над тими, що прибувають до міст. 10) Участь католиків в суспільнім житю. 11) Справа приватних урядників. 12) Стіваришене для працюючих жінок. 13) Католицький союз жінок. 14) Судова опіка в громадах. 15) Стіваришеня для німецьких католиків заграницею. 16) Ювілей місійного товариства сьв. Йосифа. 17) Осередний союз католицьких захоронок. 18) Опіка і виховане занедбаной молодіжи. 19) Товариство сьв. Вінкентія а Павльо. 20) Поборюване публичной неморальности. 21) Жаданя в области народного шкільництва. 22. Стіваришеня католиків з академічним вихованем. 23) Союз сьв. Гільдегарди, що опікуе ся католицькими студентами. 24) Товариство християнської штуки. 25) Віблїотеки товариства німецької народної школи. 26) Кінематографи. 27) Шопиране католицької преси.

Приготованя до 200. літнього ювілею сьв. синода. В р. 1921 минає 200 літ від часу основаня „св'ятійшого правительствующого Синода“. Синод заходить ся вже від тепер коло достойного відсвяткованя отсего ювілею, а саме оголошенем відповідних історичних публікацій.

Зближенє між англіканізмом а російскою схізмою. Недавно відбув ся в одним з англійських міст синод англіканської церкви, на котрім оголошено між иншими таку резолюцію: „Англіканська церква приймає з найбільшою вдячністю вість про основане російского Товариства, котрого ціль завязати близші зносини між церквою російскою а англіканською і про затверджене статутів тогож Товариства сьв. синодом. Англіканська церква надїєсь, що благословенство Боже спічне на тім ділі і що наука та звичаї обох церков бідуть близше пізнані і ліпше поняті“. Часописи доносять, що російске Товариство повстало при нагоді побуту англіканських єпископів в Росії. Подібне Товариство, англійске, має бути заложене також в Лондоні. Головою російского товариства є єпископ Евлогій.

Зрієт католицизму в Сполучених Державах. Коли протестантизм в Сполучених Державах постійно упадає (тепер числять там 194 протестанцьких сект), то католицизм з кожним роком змагавсь. Коли в р. 1790 зістав іменований в Сполучених Державах перший католицький єпископ, то мав лише одну маленьку церковцю в Бальтіморі і заледви кількох св'ящеників ріжних народностей, а всіх католицьких душ було не більше, як 30.000.

Тепер число католиків в Сполучених Державах виносить 20 мільйонів, які належать до 95 епархій, мають 13 архієпископів, 81 єпископів і 17.000 священників. Як скоро росте число католиків в Сп. Державах, можна собі з того уявити, що в р. 1911 перейшло на католицизм 33.247 осіб.

Самовбійства в Прусах. Після обчислень „Statistische Korrespondenz“ поповнило в р. 1910 самовбійство 8.179 осіб, 6.164 мушчин і 2.015 жінок. В останньому п'ятиліті (1906 до 1910) припадало річно пересічно 20 до 22 самовбійств на 100.000 осіб. У мушчин число було розмірно завжди вище, чим у жінок. Нахил до самовбійства залежить від раси і релігії, від віку, пола, стану родинного і суспільного. Причиною сумовбійств було в найбільшій частині божевільє, а далі сум і жура, тілесні терпіння, жаль і стид, грижа совісти, нервовість, алкоголізм, сприйняття собі життя, пристрасти, гнів і сварки. Серед самовбійників було 6.338 протестантів, 1.538 католиків, 40 інших християн, 108 жидів і т. д. Стверджено, що найбільше самовбійств припадає на місяці май, червень і липень. Число самовбійств в Прусах постійно росте. Коли в р. 1878 було самовбійств 4.689, то в р. 1907 вже 7.643, а в р. 1910 — 8.179.

Бібліографічні записки.

Житєві питання. Апольогетичні розвідки. Часть перша. Д-р. *И. Ключа*. Заходом Товариства Катехитів. У Львові, 1912, ст. 208.

Твір Д-ра Ключа се знаменитий популярний підручник апольогії християнської віри, призначений для молодіжи. Перша часть сего твору займає докази істновання Бога. Товариство Катехитів, бажаючи дати в руки нашій молодіжи апольогетичну лектуру, навіть не могло зробити кращого вибору. Жаль лише і то великий жаль, що не постаралось о краще видане отсего перекладу Сам переклад не злий, хоч і до перекладчика має читач неодну претенсію, як приміром задержане цілковито майже німецької складні, уживане таких слів, як „невіра“ в значіню „невірство“, як „духовна душа“, „обявлене віроісповіданє“, „особий(?)“ і т. д. Даліше перекладчик не дбав зовсім о те, аби читач (і то ученик!) міг его легко зрозуміти. Подибуємо такі речення, яких абсолютно годі розібрати, що вони означають (пр.

на ст. 3: „І все те, чим меркотане зірок“... і т. д.; на ст. 9: „Се вдоволені самим бутем“... і т. д.; ст. 17: „Буте се спричинює і удержує“... і т. д.; ст. 20: „Ми кажемо“... і т. д.; ст. 25: „Загальна віра“... і т. д. і т. д.). Та помимо того всього, як кажемо, переклад еше не злий. Але коректа вже неможлива. Коректор не має найменшого понятя про інтерпункції. Протинки кладе навгадь, чи треба чи ні, а найчастійше там, де не треба. Ошибок друкарских (а може самого перекладчика, зглядно коректора) на неодній сторінці по кільканайцять! Се всьо сильно утрудняє читане книжки. А не забуваймо, що книжка призначена для молодіжи... Аби прочитати книжку до кінця, треба доволі терпеливості. Чи сї хиби зроблять книжку популярною між учениками, дуже сумніваємо ся. На другий раз повинно Товариство Катехитів трохи дбалійше заходитись коло свого видавництва. При кінці еше одна увага, еше одно свідощтво недбалості видавництва. На початку перекладу поданий зміст цілої книжки. Просимо лише порівнати отсей „зміст“ з правдивим змістом, а вистарчить, щоби мати понятя про дбалість, з якою заходило ся Товариство Катихитів коло отсего свого першого видавництва.

Христос між нами. Написав съвящ. *Теодозій Лежогоубский*. Львів, 1912. Видавництво Тов. съв. Ап. Павла, ч. 10. ст. 78.

В сій брошурі пояснив Автор Пресъв. Тайну Евхаристії. З початку уживає Автор форми вукладу, дальше (в другій часті) форми оповідання. Воно ялось разить такий скок... Разять також надто богословські вислови в устах фабричного робітника. Та серічі другорядної ваги. З самої теми вивязав ся Автор дуже добре, хоч не всюди задержаний тон популярний. Спосіб писання живий, поетичний, притягаючий увагу читача. Ціль брошури, як видно з закінчення, приготувати наш нарід до віденьского Конгресу. Та чи не є се муштарда по обіді?

Щоденні молитви. (Відбитка з малого Катехизму). Львів, 1911. Накладом Тов. съв. Ап. Павла. Ст. 14.

Справа щоденних молитов була минушого року предметом широкої дискусії у нашій часописи. Були голоси за і проти. Нині стоїмо перед довершеним фактом: народний переклад щоденних молитов вже маємо. Переклад, виготовлений особною Комісією, поміщено вперед в малім шкільнім Катехизмі. Тепер Товариство съв. Ап. Павла видало переклад сих молитов (без церковного тексту) особною відбиткою. Тут подано перекладом на нашу мову всі щоденні молитви. Чи сей переклад вдовольнить наших вірних, можна сильно побоювати ся. Найважнійші тут, розуміє ся, молитви „Отче наш“ і „Богородице Діво“. Для ваги справи подаємо тут обі молитви в новім виді. Переклад Господньої молитви звучить так: „Отче наш, котрий еси на небесах, нехай съвятить ся імя Твоє, нехай прийде царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі і на земли; хліб наш насущний дай

нам днесь і прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим і не введи нас у спокусу, но свободи нас від лукавого“.

Переклад Ангельського привіту: „Богородице Діво, радуй ся обдарована ласками Маріє, Господь з Тобою, благословена Ти між женами і благословений плід утроби Твоєї, бо Ти родила еси Христа Спаса, Освободителя душам нашим“.

Ось так виглядає переклад найважніших молитов, зладжений „комісією знавців“, переклад, що перед своєю появою народив стільки шуму, а по появі зівстав прийнятій мовчанкою. Чи може мовчанкою одобрень? Не думаємо. Ужите приміром слова „свободи нас“, а також „обдарована ласками“, вкінці „плід утроби“ не видаєсь нам дуже щасливим. При задержанню основних цїх оригінального тексту вражає також рідко у нас уживане слово „нехай“ замість „най“. Передовсім однак неумісне слово: „свободи“. У нас говорить ся „освободити“, „висвободити“ і т. д., але ніколи „свободити“. Се хіба якийсь дуже рідкий провінціалізм, коли не зовсім ново уковане слово. Думаємо, що такий переклад збільшить лише число противників молитов в народній мові. І се не булоби без оправданя.

Правда і обман. Написав *о. Ігнатій Погорецький*, ч. с. В. В. Жовкві, 1912, ст. 156, ціна 50 сот. з поштовою пересилкою 55 сот. Набувати в Жовкві у ОО. Василіян.

Із всіх наших, на жаль, нечисленних публікацій, викликаних схізматиною агітацією серед нашого народа, не на останнім місці треба поставити публікацію *о. І. Погорецького*. Що до апольогетичного розмаху і повноти змісту, стоїть вправді вище брошура *о. Лежогубського* „Де знайти правду“, але що до популярности і практичності праця *о. Погорецького* перевищує працю *о. Лежогубського*. Ціла брошура поділена на отсі три часті: В першій часті говорить ся про історію схізми у Греків і Русинів, в другій часті про різниці між православною церквою а католицкою, а в третій про знаки правдивої Церкви. Різниці порушені отсі: Що до Пресв. Тройці, що до Богородиці, Служби Божої, чистилиця, Папи римського, відпустів і набоженьства до Н. Серця Ісуса. Дальше говорить ся про значіне слова „православний“ і про постанови церкви. Значить, *о. Автор* обговорив всьо лише найважніше, суще, а обговорив в спосіб надзвичайно прозорий, популярний і займаючий. Для нашого народа й не треба мабуть основнійшої апольогії католицтва.* Добре булоби подавати цитати з сьв. Письма або тільки в руськім перекладі, або подавати завсїгди (а не лише часом) побіч тексту церковного також переклад. Вкінці думаємо, що обговорювана нами брошура, яка знаменито надає ся до масового ширеня між нашими вірними, є трохи за дорога. Такі брошури повинні бути якнайдешевші.

Всячина.

Вистава домашнього промислу в Коломиї під протекторатом Їх ц. і к. Високости Архикнязя Наполя Франц Йосифа і Архикнягині Зити від 21 до 30 вересня 1912.

Як поборювати радикалізм в нашій рускій суспільности?

Під таким заголовком помістив „Руслан“ в послідних числах (200—1, 2, 3, 4 і 5) інтересну статтю, з якою хочемо заізнати наших читачів. На поборюване радикалізму подає автор статі ось такі способи: 1) Кождий сьвященник нехай сте-реже ся особистих промахів якого будь рода... Своім поступо-ванем треба зеднувати собі симпатію у всіх. 2) Треба викорі-нити звичайну у нас загонистість і необдуманість. 3) Коли що-робимо, то робім всі враз, а не поодинокю. 4) В трудних спра-вах порадьмо ся. 5) Осібняком не входім в ніякі союзи з про-тивником, аві єму в нічим на власну руку не помагаймо. „З радикалами не робім ніяких церковних ані народних обходів. З Січами обходім ся як з конечним злом, бо ествующим. Іх до ніяких обходів спільних не уживаймо. Для їх прапорів в цер-кві нема місця, а так само церква не є місцем на маніфестації партійні. Ворогів Церкви усуньмо від брацтв і церковних інсти-туцій, а в потребі по нашімненю один другий раз відсуньмо їх і від сьв Тайн і обходів та обрядових торжеств церковних пр-похоронів, кумівства, сьвідків і т. д. Добре буває відмовити часом декому з важних причин християньского похорону“. (В сїм уступі автор дописи неясний. Які то „радикали“ або „во-роги церкви“, котрих треба виключати від церковних обходів, брацтв, церковних інституцій, а навіть від сьв. Тайн? Радикал преці не бере участи в жадних церковних обходах і торжествах, а коли бере, то він не радикал. А вжеж хіба ради-кал і ворог Церкви не буде приступати до сьв. Тайн! Саж пахне абсурдом! Отже кого виключати? Ми не виключаємо, а притягаємо всіх до церкви і сьв. Тайн. Що до відмови похо-рону, то се повинно бути в дуже рідких випадках і ніколи без рішення єпископа. — 6) Часто говорім о кирині, во-рогованю зглядом Бога і хібах ворогів Церкви. „Розчитуймо ся в брошурах і виданнях радикальних, а вони достарчать нам багато матеріялу“. (Цікаво, що редакція „Руслана“ помістила отсей уступ. Таж за такі самі слова на стовицях тогож „Русла-на“ велась так недавно еше завзята борба з „Нивою“. Шож на се скажуть ті молоденькі богослови, що так ревно поучували в „Руслані“ редакторів „Ниви“ звичайного катехизму?). Так само ширім між народ протирадикальні письма. — 7) Упросім ко-трусь християньску часопись, щоб реферувала всі напасти на віру, Церкву, обряд, духовенство. (На нашу думку се тепер не потрібне, хіба в виїмкових випадках. Коли наша суспільність

сего потребувала, значить, коли не було в нас еще такого освідомлення в тій справі, яке стрічаємо загально нині, „Нива“ реферувала точно всякі напасти наших ворогів. Нині се злишне.) — 8) Часто заходім до чталень і товариств індеферентних та розговорами і часописами християнськими усуваймо упередження і мильні засади. (Знов те саме, що під 6. Просимо і тут прагадати собі, які громи синались на нас від дописців „Руслана“ за станиславівську „Весіду“). Говорім часто проповіді о злій лектурі і часописах. Не обминаймо ні одної хвилі, щоб злі часописи і книжки вирвати з рук нещасних читачів. 9) Основуймо по церквах в закристях бібліотеки побожних книжок. Працуймо над економічним двигненням народа, бо „хто нарід двигне економічно, за тим він і піде і буде его слухати“. 10) Не занедбуймо політики. 11) Спонуляризуймо засади християнської програми суспільної і вияснім справу Січі та нашого Козацтва. 12) Розкриваймо народови очі про наших ріжних радикальних патріотів по повітах. 13) Ніяке віче не повинно бути без нас і проти нас і проти нашої слушної справи. 14) Подбаймо про пресовий фонд і пресову організацію та агітуймо за „Місіонарем“ і „Основою“. 15) Відправляймо Богослуження о упрощене ласк і перепрошене за зневаги. 16) Мусимо подвоїти нашу ревність в церкві і школі. 17) Не занедбуймо і неграмотних. 18) Займаймо ся Касами, „Сільським Господарем“, торговельними Спілками. „Я скажу лиш то, що де священник і тими справами інтересує ся, там в селі всі йдуть за священником. Се річ доказана. (Золоті і правдиві слова!). 19) Оказувати парохіянам прихильність, любов і ратувати їх в біді. Виступати проти хунівства і бути ширими оборонцями народних справ. (Також золоті слова!). 20) Треба нарід учити по християнськи жити і більше цінити Христову справу, свою душу і спасенє її, чим добро переминаюче. 21) В кожній парохії повинно ся вести „книгу проступків“. 22) В ціли взаїмної акції против радикалізму в наших народі треба священникам і цивільним людям хоч раз на два місяці сходити ся для обговореня біжучих тем і випадків поінформувати ся, порадити ся, заохотити ся. 23) Де радикалізм розпускає свої загони, там радить автор закладати християнсько-суспільну організацію. В дальших уступах подає автор плян такої організації. Між иншим радить в проповідях і катехизаціях брати приміри з історії нашої бувальщини і історії церковної, всіх заблудших навертати розговорами і книжочками християнськими, не давати причин до нарікань і скарг за побиране надто високих требів і за нетакт. „Все робім з Богом, Церквою, лучім і даймо можливість народови розвивати ся у всіх областях побічі через Церкву. Тоді не буде ніколи розчаровань і плачу на невдачі і невдячність. До злих товариств в парохії пересылаймо добрі книжочки і брошури, а людей підозрілих пильнуймо, як лікар хорих і дивім ся на них не як на партійних ворогів з ненавистію, але як на упавших або маючих упа-

сти налогових грішників. В серці нашім не повинно недоставати любови і до найтяжших ворогів Христових і все треба їм оказувати любляче батьківське серце тай жаль над їх упадком“.

Отся стаття в „Руслані“ повинна би викликати дискусію.

Наші критики. Яких критиків має наше письменство, можна переконати ся, коли прочитає ся ч. 35 радикального органу „Громадський Голос“, а саме статтю: „Галицький піп літературним прокуратором“. Задля оригінальності передруковуємо нїзше ту статтю, пояснюючи від себе, що автор статі, д. М. Евшан, є головним співробітником „Літературно-наукового Вістника“. Ось та стаття:

Якийсь Ник. Садовський, оден з численних зідіотілих співробітників „Руслана“, прочитав случайно повість Михайла Яцкова п. з. „Огни горять“. Ну, се очевидно не велика „подія“, коли хтось прочитає який твір, і то ще десять літ по його виході. Але Садовський зробив з того велику квестію і не міг витримати, щоби про сю „подію“ не написати в „Руслані“. Твір Яцкова він скваліфікував як дуже неморальний і шкідливий — і се примусило його забрати слово.

Своїм ідіотичним елюкубраціям дав Н. Садовський заголовок: „Модерністичний напрям у нашому письменстві“. (Див. „Руслан“ ч. 186). Довідуємо ся відси, що наші модерністичні письменники старають ся о те, щоби з людей зробити не диких скотів, але ще гірше скотів...“, „що кожде звіря самиця, носить свій плід протягом означеного часу, та не бере такої отруї, ані не кладе на себе камінних плит, як героїні модерністичних новель, що у модерністичних письменників — одним словом — нема ніяких моральних засад, ніякої етики, що вони убийники молодих душ, різунн найблагородніших почувань, гробарі життя, здоровля, щастя наших синів і доньок.

Бувби певно не мав нагоди сказати таких глибокоумних слів сердешний піп (думаю — що хіба пізнати „пана по ховах“; на щось подібне може здобути ся лише „наш“, галицький, відомий з своєї ординарности піп), — якби випадково не дістала ся до його рук повість Яцкова. І властиво до Яцкова ті уваги й відносять ся. Слуга Христовий не міг стерпіти в тій повісті страшного зісуду і порнографії і публично запротестував проти модернізму в нашій літературі.

На глуде уїданє можна-би не відповідати, тим більше, що не маю ніякої надії переконати чоловіка очевидячки хорого на умі, та опанованого манією порнографії. Тут нічого не вдієш простованєм фактів, виказанєм бездонного неумства, брехні, ординарних наклепів на нову українську літературу, та її авторів, — бо, кажу, нема способу переконати чоловіка хорого. Можна-би толерувати такі напади Н. Садовського і не звертати на них ніякої уваги так само, як ніхто не звертає уваги на систематичне уїданє в „Галичанині“ о. Кобилянського на Шевченка Пес бреше, вітер несе!... Але... єсть прецінь границі поміж дивацтвом а божевільєм. Та ціла глупа базігранина, перестає бути оста-

точно смішною і починає бути небезпечною, як їдь скаженої собаки... Як такі „науки моральні“ мали-би стати загально уживаним нашим духовенством, то хіба прийшло-би ся заборонити взагалі писати нашим всім визначнішим письменникам і віддати ся в опіку апашів в сутанні à la Н. Садовський.

І тому не можна плазом цускати подібних вибриків здегерерованого ума. Треба нарешті ударити по пальцях таких нескромних панів як Садовський, показати їм, що жите літературне і взагалі жите публичне, не потребує їх курателі ані контролю. Бо се занадто зле може для них скінчити ся. Коли в повісті Ядкова Садовський не може стерпіти точок по слові „обійми“, бо ті точки ведуть його уяву „туди, куди весною або в осени літає песичка тічня“, і в цілім творі бачить тільки порнографію, то нехай не читає таких творів. Видно вони не для него писані, а для людей з більше чистою і не такою „порнографічною“ уявою. Але вирокувати, давати науки „моральні“, мішати ся в справи літературні з такою „уявою“ — то вже, вибачте, добродію Садовський, нескромно і навіть, підло.

Таке свідомство нашої культури дає головний співробітник „Літ. наук. Вістника“! Відний ми народ!

До Вповажаних авторів, видавців, накладців і власників драматичних творів.

Театральна-організаційна комісія Тов. „Просвіта“ у Львові, Ринок ч. 10, що має за задачу організувати театральні кружки, вести їм поміч і ними опікувати ся, постановила зладити показчик усіх українських театральних творів для ужитку театральних аматорських і заводських дружин. У цьому показникові комісія хоче помістити при кождім творі в першій мірі його зміст, а попри се пояснити найважливіші річі з техніки вистави штуки (дієві ляця, сценічна обстановка, реквізити і т. п.). З такого показчика легко буде кождій театральній дружині зорентуватись при виборі штуки для себе і для своєї публіки; сим отже показником хоче комісія сповнити одну частину своєї задачі. З другого-ж боку такий показчик творити-ме рекламу для авторів українських театральних творів так для видавців і книгарів; тому й надіє ся комісія з їх боку помочи у наміреному ділі.

Самозрозуміло, що зміст твору мож подати лиш тоді, коли твір видить ся чи прочитає ся. Поді-ж комісії справляти усі театральні твори (у найбільшій мірі лиш на се, щоби коштом „Просвіти“ робити авторам, видавцям і книгарям безплатну рекламу), тим більше, що багато театральних творів вже нема де добути, а велика їх частина ще й досі не видана друком блукає ся по Україні в рукописах. — Тому комісія просить отсим усіх українських авторів (зглядно видавців) драматичних творів, щоб понадалили їй даром по одному примірникови кождого твору для ужитку при зладжуваню показчика. Тих авторів, що мають ще не друквані рукописи таких творів, про-

сять ся, щоби на сю ціль позичили рукописів, а при тій нагоді подали свої услівя на случай, коли комісія задумала би видати рукопис друком або бодай репродуковати її в пару десятках примірників автографією чи машинним письмом.

В дуже многих случаях ані автор ані видавець не диспонує уже дотичним твором (пр. автор вже не живє, видавництво вже звинене, книжка вже розпродана і т. п.), друковані примірники старого твору лиш зрідка подибують ся в приватних руках, а рукописи в руках наслідників авторів або в бібліотеках. Тому комісія звертає ся отсим з горячим прошенем до всіх власників оттакых бібліографічних рідкостей, щоб також зволили прийти в поміч комісії у єї намірі та понадсилали їй сі унікати хотяйби й з деякими застереженнями за попереднім порозумінем. Комісія готова подбати про репродукцію таких унікатів в хосен їх власників.

Комісія має намір ще сеї осени впорядкувати обговорюваний показчик, тому просить всіх прихильників діла о чим скорше надіслане прошений материялів і отсим вже задалегідь дякує всім, що не лишуть сего поклику без успіху. — Посилки треба адресувати до Тов. „Просьвіта“ у Львові, Ринок ч. 10. для театр.-орган. Комісії.

За театральньо-організаційну комісію Тов. „Просьвіта“ у Львові.

Стефан Чарнецький в. р.
голова.

Іван Савицький в. р.
секретар.

Поклик до галицького і буковинського учительства.

Товариші і Товаришки! Від заходу, півночі і сходу немов ті чорні, тучеві хмари суне на наш український нарід ворожа сила. Її стратегічно операційні пляни звернені в першій мірі на українську народну школу й українське вчительство. Сеж найважнійші артерії народньої живучости. Нема їх, — то нема життя, нема сили, нема культури в даному народі — він засуджений на смерть. І якраз сей страшний, могутній похід з ясною ціллю знищення українського народнього шкільництва спонукав краєве Товариство „Взаїмну поміч учительску“ до повзятя на загальних Зборах ухвали, якою припоручено скликати до Коломиї З'їзд всего українського галицького і буковинського вчительства.

В його програму входять між иньшими отсі точки:

1. Реферат про українське народне вчительство взагалі;
2. Реферат про українське народне вчительство і его горожанські права;
3. Яке становище під сю пору в нашій суспільности повинно зайняти українське вчительство;
4. Справа Прапора, органу українського учительства.

З'їзд сей відбудеться в Коломиї дня 22, вересня в часі від $\frac{1}{2}$ 10 год. рано до $\frac{1}{2}$ 2 год. пополудни.

О год. 3. попол. учасники звидять греміяльно виставу.

(На сій виставі отворено також спеціяльний відділ шкільний, до якого можна еше до кінця серпня на адресу: д-р. Іван Ганкевич в Коломиї ул. Крашевського ч. 11. — надсилати: ріжного рода вишивки, писанки, різби, вироби з паперу для окраси хат, гердани, картонові і деревляні забавки, а також вироби кошикарські).

Товариші і Товаришки! Справа переважна, тож всі, кому лиш дорога доля поневоленого народа, прибувайте на З'їзд.

Нехай Вас не спинять ні кошта, ні труди, бож все те складамо як дорогоцінну жертву на величньому жертвеннику національної ідеї відродження вільної України-Руси.

В Коломиї дня 15. серпня 1912.

За головну Управу Товариства „Взаїмна поміч учит.“

М. Якимовський
голова Надзираючої Ради.

Іван Стронський
директор.

За Комітет з'їздовий:

Василь Равлюк, М. Івантишин, В. Витвицкий, Лесь Савюк, Павло Побігуций, Осип Мельницький, Ом. Білинкевич, Юлія Шубертівна, В. Барнич, Ос. Хомицкий.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св'ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефля.

Одинока руська робітня
різьбярсько-столярська і позолотнича

ДМИТРА СТАЩИШИНА

у Львові, ул. Рицерська ч. 18 — Телефон 1707

поручає ся Всч. Духовенству.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші, монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти, процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає замовлення на образи.

Позолоченя чаш і направи риз

просять висилати до Львова, де є їх робітня.

За гроші, складані на вкладковій книжці, дає 6%,

уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові
ул. Смольки 1; в Перемишлі, Ринок 26.

Кацелярії дирекції: у Львові, ул. Доміюканська 4.

ПЕРШЕ І ОДИНОКЕ РУСКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ
НА ЖИТТЄ І РЕНТИ

„КАРПАТИЯ”

Почетний президент: Ексцеленція митрополит
Андрей граф Шептицький.

„Карпатія” вибудована на найсоліднійших основах.

„Карпатія” приймає обезпечення на життє у всіх
найдогіднійших комбінаціях при найкористий-
ших умовинах: на дожиттє, помертні капітали,
посаги і ренти.

„Карпатія” дає обезпеченим всякі користи, які може
дати нинішній стал техніки обезпечення і солідне,
оглядне діловодство.

„Карпатія” оснований на взаємності і має на увазі
лиш хосен своїх членів. Чисті зиски вертають ся
яко дивіденди членам.

„Карпатія” видає поліси, які по трілітнім тривку
стають неоспоримими і незападальними.

Нема жадного иншого руского асекураційного това-
риства на життє лиш одна, однієнька „КАРПАТИЯ”.

Обовязком кожного щирого Русина є підпирати лиш своє
власне асекураційне товариство і обезпечатись лиш в
„КАРПАТИИ”.

„Карпатія” передає всюди спосібним і ретельним
людям по містах і селах свою агентуру.

Блисші інфрмациї що до обезпечень і агенций удію
ляє дирекция товариства в Чернівцях, ул. Кохановск ога
№ 12. Дирекция приймає також зголошеня внесків н
обезпеченя на житя і ренти.

Одинока радикальна поміч для терплячих на пропуклину.

М. ФРАЙЛІХ

у Львові, ул. Городецька ч. 35.

Винахідник бандажів пропуклинових, патентованих ц. к. Міністерством торгівлі і промислу на багато виставах краєвих і заграничних, а передовсім у Відні на гігієнічній виставі „Das Kind“, в році 1907 під протекторатом архикнязя Фердинанда Карла. Яко спеціаліст лічення подуг пропуклинових відзначений в Римі крестом заслуги на виставі в році 1908, рівнож властитель диплому почесного „Societe hygienique“ в Падуї (Італія) — здобав собі уже світову славу своєю методою цілковитого усуваня пропуклин без жадної операції, лишень при помочи ужитя бандажа власного винаходу.

Тисячі людей терплячих на пропуклину вплинув М. ФРАЙЛІХ цілковито, так, що вповні заслугоє на загальне признание та імя добродія терплячої людскости.

Святіше ц. к. Міністерство торгівлі у Відні розпорядженем з дня 25. червня 1895 до Ч. 2297, уділило М. Фрайліхови, яко спеціалістови бандажів пропуклинових власного винаходу привілей на виключне виконуванє тихже, а ц. к. Намісництво у Львові дозволило ему уживати Цісарського Орла. Сотки листів з подякою та признання не тільки від хорих пацієнтів зі всіх частей світа, але і від багато лікарів потверджують ту опінію, що

бандажі М. Фрайліха

суть безауслівно певним средством до цілковитого усуваня терпіння пропуклинових.

Поручаємо кождому з наших читатів зажадати від М. Фрайліха у Львові ул. Городецька ч. 35 книжки під заголовком Пропуклина і наслідки ново-винайдених бандажів через М. ФРАЙЛІХА, Львів, ул. Городецька 35., котру то книжку на жаданє franko кождий може одержати. — Кождий хорий мусить явитись безуслівно в заведеню М. Фрайліха в ціли збаданя, де мусить позістати через кілька днів.

Товариство взаїмного кредиту „ДНІСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руска ч. 20,

Телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечень
„Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стова-
ришеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної ви-
соти уділу.

Цілею Товариства є уділюване кредиту своїм чле-
нам рільникам обезпеченим в „Дністрі“ від більше
літ.

Проценти від вкладок 4%, без потручення податку
рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції То-
вариства в годинах урядових, від 8. до 2. год. в
полудне.

Конто в Щадниці почтовій ч. 35.527.

Конто жирове в банку австро-угор.

Вкладки щадничі	К. 3,468.296
Уділи членські	К. 341.275
Позички уділені	К. 3,916.577

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.